

बुद्धिचें जाणणें । कहिं चि न वचे जेयाचेनि आंमणें ।
 साद हि अंतःकरणें । करवे चि ना ॥ ७७ ॥
 तेथ डोलेयां देखि होआवी । हे गोठि काइसेया करावी ।
 किबहुना पूर्वी । दृष्ट ना श्रुत ॥ ७८ ॥
 तें हें विश्वरूप आपुलें । तुम्हीं मज जी दाखिलें ।
 तरि माझे मन जालें । दृष्ट देवा ॥ ७९ ॥
 परि आतां ऐसी चाढ जीवि । जे तुजसिं गोठि करावी ।
 जबलिक हे भोगावी । आळिगुनि तूतें ॥ ८० ॥
 तें इये चि रूपिं करूं म्हणिजे ।
 तरि कवणें एकें मुखेंसि चावलिजे ।
 आणि कोणा खेवं देइजे ।
 तुज लेख नाहिं ॥ ८१ ॥
 म्हणौनि वारेया सर्वे धावणें । न घडे गगना खेवं देणें ।
 जन्मकेळि खेळणें । समुद्रीं केरती ॥ ८२ ॥
 ऐसा लागि देवा । येथ भय उपजतसे जीवा ।
 म्हणौनि येतुला लला पाळावा । तरि पुरे हें आतां ॥ ८३ ॥
 ऐं चराचर विनोदें पाहिजे । मग तेणें सुखें घरीं राहिजे ।
 तैसें चतुर्भुजरूप तूजें । तो विसाबां आझां ॥ ८४ ॥
 आझीं योगजात अभ्यासावें । तेणें यया चि अनुभवा यावें ।
 शास्त्रातें ओलाडावें । परि सिद्धांतु तो हा चि ॥ ८५ ॥
 आसिं यजनें कीजतु सकलें । परि तियें फलाधिं येणें चि फलें ।
 तीर्थें होतु केवलें । यया चि लागि ॥ ८६ ॥
 आणिक ही काहिं जे जे । दानपुण्य आझीं कीजे ।
 तैया फलरूप तूजें । चतुर्भुजां चि होमावें ॥ ८७ ॥
 ऐसी तेथिची जी आवडी । तें देखावेया वावडी ।
 वर्तत असे सांकडी । फेडी वेगां ॥ ८८ ॥

आगा जीविचें जाणतेबा । सकल विश्व वसवितेया ।
प्रसन्न होई पुजितेया । देवांचिया देवा ॥ ८९ ॥

किरीटिनं गदिनं चक्रहस्त

मिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव ।

तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन

सहस्रबाहो मय विश्वमूर्ते ॥ ९० ॥

कैसी नीलोत्पलातें रावित । आकाशा रंगु लावित ।

तेजाची वोज दावित । इंद्रनील ॥ ९० ॥

जैसा परिमळु जाला मरगजा ।

कां आनंदासि निगालिया दोनि भुजा ।

एणें आववेनि मकरध्वजा ।

जोडली बरव ॥ ९१ ॥

मस्ताकें मुकुटा ठेविले । किं मस्तक मुगुटु जालें ।

श्रिंगारें लेणें लाविलें । आंगाचें जेया ॥ ९२ ॥

इंद्रधनुखाचिये आडणी । माक्षि मेघ गगनरंगणी ।

तैसें आवरलें सारंगपाणी । वैजयंतिया ॥ ९३ ॥

कवणि ते उदार मदा । करी असुरां कैवल्याचा धोंदा ।

कैसें चक्र हान गोविंदा । सौम्य तें ॥ ९४ ॥

किंवहुना स्वामी । तें देखोवेया उत्कंठ मी ।

झणौनि झडकरुवि तुझी । तैसें चि होआवें ॥ ९५ ॥

हे विश्वरूपाचे सोहले । मोगूनियां निवाळे डोले ।

आतां होताति आंधळे । कृष्णालागि ॥ ९६ ॥

तें साकार कृष्णरूपडें । वांचूनि पाहों आन नावडे ।

तें नेदखतां थोडें । मानिताति हे ॥ ९७ ॥

आझां भोग मोक्षाचां छंद । ते श्रीमूर्ति वांचूनि नाहि ।

झणौनि तैसा चि संस्कार होई । हें संहारी आतां ॥ ९८ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

मया प्रसन्नेन तच्चार्जुनेन
 रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् ।
 तेजोमयं विश्वमनंतमाद्यं
 धन्मे त्वदभ्येन न दृष्टपूर्वम् ॥ ४७ ॥

एया अर्जुनाचेया बोला । विश्वरूपा विस्मो जाला ।
 ह्मणे ऐसा नाहि देखिला । घसाल कोणही ॥ १९ ॥
 कोणि हे वस्तु लायलसि ।
 तेया लाभ्याचा तोपु नेवसि ।
 मां भेणें काह बोलसि ।
 हेंकाहु ऐसा ॥ ६०० ॥
 आक्षीं सवियां चि जें प्रसन्न होणें ।
 तें आंग चि वारि ह्मणे देणें ।
 बांचूनि जीव असे वेचणें ।
 कन्हणा लागि ॥ १ ॥
 तें हें तूझिये चाडे । आजि जीवाचें चि दळबाडें ।
 काळौनियां एवढें । रचिलें ध्यान ॥ २ ॥
 ऐसी पै तूझिया आवडी । जाली प्रसन्नता आमची एवढी ।
 ह्मणीनि गौप्याची ही गुढी । उमिली जगी ॥ ३ ॥
 तें हें देख अपार । स्वरूप माहें पर ।
 एधीनि ते अवतार । कृष्णादिकांचे ॥ ४ ॥
 हें ज्ञानतेजाचें निखल । विश्वात्मक केवल ।
 अनंत हें अदृढ । आद्य हें ॥ ५ ॥
 आणि हें तुज बांचूनि अर्जुनां । पूर्वी दृढ माहिं आम्हा ।
 जें न्हवे जोगें साधना । ह्मणीनियां ॥ ६ ॥

न वेदमहाध्ययनेन हाने
ने च क्रियामिदं तपोमिदमेतः ।
एवंरूपः शक्य इह नृलोके ।

द्रष्टुं त्वदन्येन कुरुप्रवीर ॥ ४८ ॥

एयाची सोय पातले । आणि वेदी मौन चि घेतले ।
यज्ञ फिर माघेते आले । स्वर्गोनि चि ॥ ७ ॥
साधकं देखिला आयासु । म्हणोनि निर्वाळिला योगाम्यासु ।
आणि अध्ययनासि सोरसु । नाहिं एय ॥ ८ ॥
सिधेचि सत्कर्म । धाविनलीं संभ्रमे ।
तिहिं बहुते एके श्रमे । सत्यलोकु टाकिला ॥ ९ ॥
तिहिं स्वर्ग देखिले । आणि उग्रपणे उगेयां चि साडिले ।
एवं साधना जे ठेले । अपटांतरि ॥ ६१० ॥
हे गुवा अनायासे । विश्वरूप देखिले जैसे ।
इये मनुष्यलोकि तैसे । न फवे चि कोण्हा ॥ ११ ॥
आजि ध्यानसंपत्ती लागि । तूं चि एकु आधि जगी ।
हे भाग्य देखे आगी । विरिचा ही नाहिं ॥ १२ ॥

मा ते व्यथा मा च विरुढभावो
वृष्टा रूपं घोरमीदृशमेवम् ।

व्यथेतभीः प्रीतमनाः पुनस्तथ ।

तदेव मे रूपमिदं प्रपश्य ॥ ४९ ॥

म्हणोनि विश्वरूपिं श्राव । एथिचें भय नेव ।
हे वांचूनि चांग । न मनी काहिं ॥ १३ ॥
समुद्र अमृता भरला । आणि अवसांत वरिपडा जाला ।
मग कव्हणीं आधि वोसडिला । बुडिजैल म्हणोनि ॥ १४ ॥
नातारि सोनेयाचा डोंगर । काड करवा हा धोर ।
ऐसें म्हणोनि अन्हेर । कती कोण्ही ॥ १५ ॥

दैवें चिंतामणि लेइजे । किं तेयातें बोझें दृगौनि उल्लसदिजे ।

ना तरि कामधेनु दबडिजे । न पोसवे दृगौनि ॥ १६ ॥

हां गा चंद्रमा आलेयां घरा ।

तेयातें दृगिजे निगै न कारि उबारा ।

पडिसाई पाडितासि दिनकरा ।

परता सरै ॥ १७ ॥

तैसें ऐश्वर्य हें महातेज । दृष्ट जालें गा तुज ।

परि वायां चि गजवज । करितासि कां ॥ १८ ॥

परि नेणसि गा धनंजया । काइ कोपों गावंचेया ।

आंग सांडुनि छाया । आलंगिसी कां ॥ १९ ॥

हें नव्हे जो मी साचें । ऐसें मन करिसी हो काचें ।

प्रेम धरुनि आश्रयणिचें । निहालिसी कां ॥ २० ॥

तरि आश्रु वेन्हीं पार्थी । सांडि थाया हो आर्ता ।

इये विधि आस्था । चोरिसि ज्ञानें ॥ २१ ॥

हें रूप जन्हीं घोर । विहृत आणि थोर ।

तन्हीं कृतनिश्चयासि घर । हें चि करीं ॥ २२ ॥

कृपणाची चित्तवृत्ति जैसी । राउनि पातली ठेवेया पासि ।

मग मनुष्येनि देहेंमि । आपणयां असे ॥ २३ ॥

कां अज्ञातपक्षा जवला । जीउ बैसौनि तिया आबिसाला ।

पक्षिणी अंतराला । उडौनि जाये ॥ २४ ॥

ना गाय चरे डोंगरी । परि बिल बांधलें वलें घरी ।

तैसें प्रेम येथ करीं । पार्थी तूं ॥ २५ ॥

एरे उवाडलेनि चित्तें । बाह्य सद्य यया सुखा पुरतें ।

भोगि जो कां तिथे श्रीमूर्तिसे । चतुर्भुजे इये ॥ २६ ॥

परि पुढुती पुढुती पांडवा । हा येकु बोछ न विसरावा ।

जें इये रूपौनि सद्भावा । नेदावें निगों ॥ २७ ॥

हैं कहिं चि नन्हें देखिलें । हणौनि तुज भय उपनलें ।
 तें सांठि एय संचलें । असों दे प्रेम ॥ ६२८ ॥
 आतां करु तूझेया सारिलें । हणितलें विश्वतोमुखें ।
 तरि मागील रूप सुखें । दाउं तुज ॥ २९ ॥
 ऐसैं बाक्य बोलत खेउ ॥ मागुता मनुष्य जाला देउ ॥
 ऐसा देखां नवलउ ॥ आवडिचा तिये ॥ ६३० ॥
 कृष्ण कैवल्य उघडें । वरि सर्वस्व विश्वरूपा येवडें ।
 हार्ति दीधलें किं नावडे । अर्जुनासि ॥ ३१ ॥
 वारुकां वारुण वारिजे । जैसें रत्नासि दूषण ठेविजे ।
 ना तरि कन्या पाहुनु हणिजे । मना नये ॥ ३२ ॥
 तेया विश्वरूपा येवडी दशा । करितां प्रीतिचा वाहु कैसा ।
 सेल दीधली असे उपदेशा । किरीटांसि देवें ॥ ३३ ॥
 मोडूनि भांगाराचा रवा । छेणीं घडिजति आपुलेया सवा ।
 मना नावडे जरि जीवा । तरि आटिजे पुढुतीं ॥ ३४ ॥
 तैसें शिष्याचिये प्रतीती जालें । कृष्णत्व होतें तें विश्वरूप केलें ।
 तें मना नये चि तेव्हलें आणिलें । कृष्णपण मागुतें ॥ ३५ ॥

संजय उवाच ॥

इत्यर्जुनं बालुदेवस्तथोक्त्वा
 स्वर्क रूपं दर्शयामास भूयः ।
 आश्वासयामास च भीतमेतं
 भूत्वा पुनः सौम्यवपुर्महात्मा ॥ ५० ॥

हा ठावो येन्ही शिष्याची निसि ।
 साहाते गुरु काइ आहाति देशी ।
 परि नेणिजे आवडि कैसी ।
 संजयो हाणे ॥ ३६ ॥

मग विश्व व्याप्ति भवते । जें योगतेज प्रकटले होतें ।
 ते हारतले आहते । रूपि तिये ॥ ३७ ॥
 जैसे तपद हें आषर्षे । तपदार्थी सामावे ।
 अथवा दृमाकाश सांठवे । बीजकणिके ॥ ३८ ॥
 मा तारि स्वप्नसंभ्रमु जैसा । गिळी चेहली जीवदशा ।
 श्रीकृष्णें योगु तैसा । संहारिला तो ॥ ३९ ॥
 जैसी हारतली प्रभा बिंबि । कां जलदसंपति नभी ।
 भरितें सिंधुगभी । रिगालें राया ॥ ४० ॥
 हो काज कृष्णाकृतिचिया मोडी । होती विश्वरूपाची घडी ।
 ते अर्जुनाचिया आवडी । उपलविली देवें ॥ ४१ ॥
 तब प्रमाण आणि रंगु । देखिला सवियां चांगु ।
 तेथ ग्राहकें जाला लागु । म्हणौनि केली पुहुती ॥ ४२ ॥
 तैसें वाढिचेनि बहुसपणें । रूपें विश्व जितलें जेणें ।
 तें सौम्य कोडिसवणें । साकार जालें ॥ ४३ ॥
 किंबहुना अनंतें । धाकुटेपण धरलें मावौतें ।
 परि आश्वासिलें पार्थातें । मियाळेयातें ॥ ४४ ॥
 तेथ स्वप्नी स्वर्गा गेला । तो अवसांत जैसा चेइला ।
 तैसा विस्मयो जाला । किरीटीसी ॥ ४५ ॥
 नातारि गुरुकृपे सवें । उभरलें प्रपंचजात भाषवें ।
 स्फुरे तब तेथि पांडवें । मूर्ति देखिली ॥ ४६ ॥
 तेथ पांडवा ऐसें चित्ती । आड विश्वरूपाची जवनीक होती ।
 ते फिटौनि गेली परीती । हें भलें जालें ॥ ४७ ॥
 काइ काळातें जीणौनि आलां ।
 किं मियां महाबातु मागां सांडिला ।
 नमतारि आपुलां बाहि उतरलां ।
 सिंधु सातें ॥ ४८ ॥

आहूँ द्वारकापुरसुहृद् । मज सुकतेया जी क्षाहा ।
 हे भेटि नव्हे हुद्दा । मेघांचा जाला ॥ ६० ॥
 सावियां तृपा फूटला । तेया मज अमृतसिंधु भेटला ।
 आतां भरवसा जाला । जाणेयांचा ॥ ६१ ॥
 माझां हृदयरंगणी । होतसे हरिपलतांची लावणी ।
 सुखेंसि बुझावणी । जाली मज ॥ ६२ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

सुदुर्दर्शमिदं रूपं दृष्टवानसि यन्मम ।

देवा अप्यस्य रूपस्य नित्यं दर्शनकांक्षिणः ॥ ५२ ॥

या पार्थाचेया बोला सवें । हें काइ ॥ हणितलें देवें ।
 तुवां प्रेम ठेउनि यावें । विश्वरूपीं किं ॥ ६३ ॥
 मग इथे श्रीमूर्ती । भेटावे सडिया आहती ।
 हें सिखवणें सुमद्रापती । विसरलासि पै ॥ ६४ ॥
 पै लावलेयां अर्जुना । मेरु ही आवडे साना ।
 ऐसा आधि मना । दुःस्वप्नभावो ॥ ६५ ॥
 तें हें विश्वात्मक रूपडें । जें दाविलें मा तुजपुढें ।
 तें शंभू ही न जोडे । तप करितां ॥ ६६ ॥
 अष्टांगादि संकटी । योगी सीणताति किरीटी ।
 परि अवसर नाहिं भेटी । जेयाचिये ॥ ६७ ॥
 तें विश्वरूप एकधा वेलु । देखीनि कांयें अलुमालु ।
 ऐसें करितां कालु । जातसे देवां ॥ ६८ ॥
 आशेचिया आंजुली । ठेउनि हृदयाचा निडली ।
 चातक निराली । लागलें जैसें ॥ ६९ ॥
 तैसे उत्कंठाभिर्भर । होउनियां सुरवर ।
 शोकित आठे पाहार । भेटि जेपाची ॥ ७० ॥

पैं विश्वरूपा सारिखें । स्वामीं हिं कळणीं नेदले ।
जें प्रत्यक्ष तुवां सुखें । देखिलें हें ॥ ७१ ॥

नाई वेदैर्न तपसा न दागेन न शेऊय्या ।
शक्य एवंबिधो द्रष्टुं दृष्टवानसि मां यथा ॥ ५१ ॥

पैं उपायांसि वाटा । नव्हति एथ सूभटा ।
सावाइं वोहटा । बाहिला वेदें ॥ ७२ ॥
मज विश्वरूपाचिया मोहरा । चालविया धनुर्दरा ।
तपाचिया ही सर्वभारा । न्हवे चि लाडु ॥ ७३ ॥
आणि दान किरु हें कानडें । मीं यक्षीं हीं तैसा न संपडे ।
जैसेनि कां सुरवाडें । देखिलें तुवां ॥ ७४ ॥

अकृत्या त्वनन्यया शक्य अहमेवंबिधोऽर्जुन ।
ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ॥ ५४ ॥

तैसा मी एकी चि परी । आंतुडें गा अवधारिं ।
अरि भक्ति एउनु वरी । चित्त माझें ॥ ७५ ॥
ते चि भक्ति ऐसी । पर्जन्याची सूटिका जैसी ।
धारा वांचूनि अनारिती । गोठि नेणे ॥ ७६ ॥
कां सकल जलसंपत्ती । वेडनि समुद्रातें गिबसिती ।
गंगा जैसी अनन्यगती । मीनली चि मिले ॥ ७७ ॥
तैसें गा सर्वभावमारे । न धरत प्रेम एकसरे ।
मज माझि संचरे । मी चि होउनि ॥ ७८ ॥
आणि तेचि चि मीं ऐसा । थडिये माझारी सरिसा ।
क्षीराब्धि कां जैसा । क्षीराचा चि ॥ ७९ ॥
तैसें मज लागूनि धुगी वेन्हीं । किंबहुना चराचरी ।
भजमासि गा दुसरी । आति पैं नाहिं ॥ ८० ॥
ते तेया चि क्षणा सवें । येवंबिधु मी जाणवें ।
जाणितळं तारि स्वभावं । प्रिष्टु होये ॥ ८१ ॥

मग इंधनि आगि उदिपे । आणि इंधन हें भाप हारपे ।
 तें अग्नी चि होउनि आरोपे । मूर्त जेवि ॥ ८२ ॥
 ह्या उदो न करिजे तेजकरें ।
 तबं गगन चि होउनि असे आंधारें ।
 मग उदलेयां एकसरें ।
 प्रकाशु होए ॥ ८३ ॥
 तैसें माझां साक्षात्कारी । सरे अहंकाराची वारी ।
 अहंकारलोपीं अवधारीं । दूत जाए ॥ ८४ ॥
 मग मी तो हें आघवें । एकु मीं चि आधि स्वभावे ।
 किंबहुना सामावे । समरसें तो ॥ ८५ ॥

भक्तमहन्मत्परमो मन्त्रकः संगवर्जितः ।

निर्वैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पांडव ॥ ५५ ॥

जो मज चि एका लागि । कमें वाहांतसे आगीं ।
 जेया मज बांचूनि जगीं । गोमटें नाहिं ॥ ८६ ॥
 दृष्टादृष्ट सकल । जेयासि मीं चि केवळ ।
 जेणें जियावेयाचें फल । मज चि नावें ठेविलें ॥ ८७ ॥
 भूतें हें भाप विसरला । जें दीठी मी चि आहे बांधला ।
 झणौनि निर्वैर जाला । सर्वत्र भजे ॥ ८८ ॥
 ऐसा जो मत्तु होये । तेयाचें त्रैधातुक जें आहे ।
 तें मीं चि होउनि ठायें । पांडवा गा ॥ ८९ ॥
 ऐसें जगदुदरदोंदिलें । तेणें करुणारसकळोळें ।
 संजयो हाणे बोळिलें । कृष्णदेवें ॥ ९० ॥
 आतां पाबरी तो पांडुकुमर । जाला असे आनंदसंयदा थोर ।
 आणि कृष्णचरणचतुर । एकु चि तो जगीं ॥ ९१ ॥
 तेणें देवाच्या दोन्ही मूर्ती । नीकिया निहाळिलिया चित्ती ।
 तबं विश्वरूपा पाहूनि कृष्णमूर्ती । देखिला लासु ॥ ९२ ॥

परि तेषांचिये जाणिये । मातु न करिजे चि देवें ।
जे व्यापक पाहूनि न्हवे ॥ एकदेशिय ॥ ९३ ॥
आणि हें चि सामर्थ्यायेया लागि । येकि दोनि चांगी ।
उपपत्ती शारंगी । दाविता जाला ॥ ९४ ॥
लिया आइकौनि सुभद्राकांतु । चित्ति असे झणतु ।
परि होये जे दोन्ही आंतु । तें पुढुती पुसों ॥ ९५ ॥
ऐसा आलो चुकवनि जीवी । आतां वूसती वोज बरवी ।
अदरील ते परिसावी । पुढील कथा ॥ ९६ ॥
प्रांजल बोरीप्रबंधें । गोठि सांचिजेल चितोर्दें ।
निवृत्तिपादप्रसादें । ज्ञानदेउ झणें ॥ ९७ ॥
भरुनि सद्भावचिया आंजुली । मियां घोषीकुलें मोकली ।
अर्पिली अंधियुगुली । विश्वरूपाचा ॥ ९८ ॥

ॐ ॥ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विश्वरूपदर्शन-
योगो नाम एकादशोऽध्यायः ॥११॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय बारावा

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

जय जय सिद्धे । उदारे प्रसिद्धे ।
अनव्रत आनंदे । वर्तनिये ॥ १ ॥
विषयव्यालं मीटा । दांघलेयां उठणे नाहिं ताठि ।
तूझेनि वां गुरुद्विष्टी । होये माण ॥ २ ॥
तरि ताप कोणाने पोली । कैसेनि सोसु जाली ।
जरि प्रसादरसकल्लोली । पूरे येसि तू ॥ ३ ॥
योगसुखाचे सोहले । सेवकां दावीसि केहाले ।
सोहसिद्धीचें कष्ट । पाळीसि तू ॥ ४ ॥
आधारशक्तीचां अंकिं । बाढविमि तू कौतुकिं ।
हृदयकोशपालकीं । हाढवीसि पै ॥ ५ ॥
प्रत्यग्ज्योतीचां बोवाळ्यां । करिसि मनपवनाचि खेलणिं ।
रिद्धीसिद्धीचि बाललेणीं । लेववीसि माये ॥ ६ ॥
सतराधियेचें स्तन्य देसी । अनाहताचा हल्लह गासी ।
समाधिबोर्चे निजविसी । लुहाउनि ॥ ७ ॥
भूणैनि साधकां तू माउली । । पीके सारस्वत तुहां पाउलीं ।
या कारणे साटलीं । न संडीं तुहां ॥ ८ ॥
आनो सद्गुरुचिये दांटी । तूजे कारुण्य जेयातें आधिष्ठी ।
सो सकलविद्याचिये भूष्टी । भ्रमा होए ॥ ९ ॥

म्हणौनि अंबे श्रीमते । निजजनकल्पले ।
 भाजा दे पां माते । निरूपणी ॥ १० ॥
 नगरस्तं भरविं सागर । करविं उचितरत्नाचे आगर ।
 भावार्थाचे मिरिवर । निफजविं माये ॥ ११ ॥
 साहित्यसौनेयाचिया खाणी । उघडविं देशाचिया अक्षोणी ।
 विवेका वेळीचां लावणी । हांदे सेंव ॥ १२ ॥
 संवादफलनिधानें । प्रमेयाचें उद्यानें ।
 लावीं म्हणे महनें । निरंतर ॥ १३ ॥
 पाखांडाचे दरकुटे । मोडीं वाग्वाद अन्दाटे ।
 कुतर्काचिं दुष्टे । सावजें दणडीं ॥ १४ ॥
 श्रीकृष्णचरणें मानें । सर्वत्र करिं वसनें ।
 राणिवे बैसयीं ओते । श्रवणाचिये ॥ १५ ॥
 मन्हाटियेचां नगरीं । ब्रह्मविद्येचा सुकालु करीं ।
 घेणें देणें सुखचि वेन्ही । जगा हेंदेडें ॥ १६ ॥
 तूं आपुलेनि जेहपलुवें । मातें पांगुरवांस्ति सर्वेये ।
 तारि आतां चि हें आवये । निर्मोन मीं ॥ १७ ॥
 इथे विनम्रणिये साठि । अवलोकिलें गुरुशिष्टी ।
 झणे गीतार्थें उठीं । न बोल वहुं ॥ १८ ॥
 येथ जी जी महाप्रसादु । झणौनि सवियो जाला आनंदु ।
 आतां निरोपिजेल प्रबंभु । अवधान दीजो ॥ १९ ॥

अर्जुन उवाच ।

एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते ।
 ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगविशमाः ॥ १ ॥

तारि सकलवीराविराजु । तो सोमवंशु विजयध्वजु ।
 बोलता जाला आत्मजु । पांडुनृपाचा ॥ २० ॥

कृष्णातें झणे अक्षरारिलें । आपण विश्वरूप भव दाखिलें ।
 तबे मवल झणौनि भ्यालें । चित्त माझें ॥ २१ ॥
 आणि ये कृष्णमूर्तीची सधे । झणौनि सोये धरिली जीवें ।
 तबे नको झणौनि देवें । वारिलें मातें ॥ २२ ॥
 तरि व्यक्त आणि अव्यक्त । तूचि येक निजांत ।
 भक्ती पाविजे व्यक्त । अव्यक्त योगें ॥ २३ ॥
 या दोनी चि जी वाटा । तूतें ठाकविया वैकुंठा ।
 व्यक्तअव्यक्ताचां दारवटा । रिगिजे येथ ॥ २४ ॥
 पै जे वानी श्येया तूका । ते चि बेगली वाळ येका ।
 झणौनि येकदेशी व्यापका । पाहु नेदगें ॥ २५ ॥
 अमृताचां सागरि । जे लाभे सामर्थ्याची थोरी ।
 ते चि दे अमृतलहरा । चुटि घेतलेयां ॥ २६ ॥
 हे किर माझां चित्ती । प्रतीति आधि जी निरुत्ती ।
 परी प्रसर्णे योगपत्ती । पाचिल्यागि ॥ २७ ॥
 जे देवा तूझी नावेक । अंगिकारिलें व्यापक ।
 ते साच किं कवनिक । हें जाणावेया ॥ २८ ॥
 तरि तुजल्यागि सर्वम । तू जेयांचे परम ।
 भक्तीसि मनोधर्म । विकूनि घातले ॥ २९ ॥
 इत्यादि सर्वे परी । जे भक्त तूतें हरी ।
 बांधौनियां जिह्वारी । उपासितां ॥ ३० ॥
 आणि प्रणवापेलीकडे । वेखरीसि जें कानडें ।
 काइसेया ही सांघडें । नव्हे जे वस्तु ॥ ३१ ॥
 ते अक्षर जी अव्यक्त । निर्देशदेशरहित ।
 सोहंभाचें उपासित । योगिये जे ॥ ३२ ॥
 तेयां आणि जी भक्ता । येयां येरयेरा अनंता ।
 कवणें योगें तत्त्वता । जाणीतळा सावें ॥ ३३ ॥

श्रीभक्तानुशास ।

सव्याहस्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते ।

भक्त्या परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥ २ ॥

पा किरौटिचिया बोला । तो विश्वव्यापक संतोखला ।

मूणे प्रभु पै भला । केला तुवां ॥ ३४ ॥

तारी अस्तगिरिचा उपकंठी । रिंगालेया रविबिंबापाठी ।

रश्मि जैसे किराटी । संचरनि गा ॥ ३५ ॥

तैसे सर्व इंद्रियें सहित । मजमाझि मूनि चित्त ।

रातिदीनु न म्हणत । उपासिति जे ॥ ३६ ॥

पारि टाकिलेयांहि सागर । जैसा मारील दावा अनिवार ।

तिथे गंगेचिया ऐसा पडिअर । प्रेमभावां ॥ ३७ ॥

वरुणाकालि सरिता । जैसी चट्टीं लागे पांडुमुता ।

तैसी दूणे वार भजतां । श्रद्धा दोसे ॥ ३८ ॥

क्यापरि जे भक्त । आपणें मज देत ।

ते मी योगयुक्त । परम मानीं ॥ ३९ ॥

ये स्वक्षरमनिर्वेश्यमव्यक्तं पर्युपासते ।

सर्वगमचिन्त्यं च कृदस्थमचलं भुवम् ॥ ३॥

आणि येर ते पांडवा । जे आरुढानि सौहंभावा ।

ज्ञोवति निरयवा । अक्षरासि ॥ ४० ॥

जेथ मनाची नाखि न लगे । तेथ बुद्धीची ही दीठि न रिगे ।

इंद्रियां फिर जोगें । होईल कायि ॥ ४१ ॥

पार ध्याना हि कुवाडे । क्षणानि येके ठांडे न संपडे ।

व्यक्तीसि माझिवडे । होईल कायि ॥ ४२ ॥

जेथ सर्वत्र सर्वपणें । सर्विहिं कालि असणें ।

जे पाह्णनि चित्तणें । हिंपुटी जालें ॥ ४३ ॥

जें होये ना नव्हे । जें नाहि ना आहे ।

जें पाहुनु उपाये । उपजति ना ॥ ४४ ॥

जें चले ना ढले । सरें ना मेलें ।

ते आपुलेनि बलें । आंगविलें ॥ ४५ ॥

सत्रियम्वेद्रियग्रामे सर्वत्र समबुद्धयः ।

ते प्राप्नुवन्ति मामेष सर्वभूतहिते रताः ॥ ४ ॥

वैराग्यमहापावकें । जाळुनि विषयांचि कटकें ।

आधपल्लिणिं तवकें । इन्द्रियें धरिलीं ॥ ४६ ॥

मग संयमार्चा धाटी । सुनु मुरुडिलि याळवटी ।

कोंडियलीं कपाटी । हृदयाचां ॥ ४७ ॥

अपानाचिया कषाढा । लाउनि आसनमुद्रा सुहाडा ।

मूलबंधाचा हुडा । पानासिला ॥ ४८ ॥

आसेचें लाग तोडिले । धर्याचे फडे हाडिले ।

निग्रेचें शोधिले । कालवर्गे पें ॥ ४९ ॥

वज्राग्रीवां उजालीं । करुनु अपारां धातूची होली ।

व्याधिचां सीमालीं । गृजिनीं वने ॥ ५० ॥

मग कुंडलगियेचा टेमा । आंधारीं करुनि उभा ।

तिया चोजविलिया प्रभा । निमयाचेन्ही ॥ ५१ ॥

नवदाराचां चौकीं । बाणूनि संयतेचां आडवकीं ।

उघडिलीं खिडकीं । ककारांतीची ॥ ५२ ॥

प्राणशक्ती चामुंडे । ग्रहारुनि संकल्पमळे ।

मनोसैयाचेनि मुठे । यलि द्रीन्हली ॥ ५३ ॥

मग चंद्रसूर्या बुझावणी । करुनि अनाहताची सुडावणी ।

सत्रावियेचें पाणीं । जितलें वेगां ॥ ५४ ॥

मग मध्यमामध्यविवरें । तेणें कोरिवें दादरें ।

टाकिलें चबरे । गहरांघिचें ॥ ५५ ॥

वरे मकारांत सोपान ॥ सें सांढनियां गहन ।
 काखे सूनि गगन । भरले ब्रह्मी ॥ ५६ ॥
 ऐसेनि जे समबुद्धी । गिवावेया सांढसिद्धी ।
 आंगिवीति निस्वर्ची । योगदुर्गे ॥ ५७ ॥
 आपुलिया साटोबाटी । गेंति शून्य उठाउटी ।
 तेही माते किरीटी । पावति गा ॥ ५८ ॥

हेतोः अधिकतरस्तेषामव्यक्तकामचेनसाम् ।

अव्यक्ता हि गतिर्कुःसं देहवद्विरवाप्यते ॥ ५ ॥

वांचूनि योगाचेनि बलें । अधिक काहिं मिले ।
 ऐसें नाहिं आगळे । कष्टचि तेयां ॥ ५९ ॥
 जिहि सकलभूताचां हिति । निरालंब अव्यक्ती ।
 पसरिलिया मती । भक्तीर्बण ॥ ६० ॥
 तेया महेशादिपदें । करीति वादबंधे ।
 रिद्धिसिद्धांसि द्वंद्वे । पाडोनि टांति ॥ ६१ ॥
 कामक्रोधांचे विल्या । उठावती अनेग ।
 आणि शून्योसि आंग । ज्ञायाचे कि ॥ ६२ ॥
 ताहाना ताहान चि पियावी । भूकलेयां भूक चि खावी ।
 अहोरात्रि वाचि । भवाचा वारा ॥ ६३ ॥
 उनीदेयाचें पट्टुडणें । निरोधाचें वेल्हावणें ।
 ताडोसि साजणें । खालावें गा ॥ ६४ ॥
 सीत वेदावे । उष्ण पांथुरावें ।
 वृष्टीचेया असावें । घरा आंदु ॥ ६५ ॥
 किंयद्वना पांडवा । हा असिप्रवेशु नीच नवा ।
 भातारेंविण करावा । तो ॥ योग ॥ ६६ ॥
 स्वामिचे काज । ना बापिकें व्याज ।
 परि थरोसि जूझ । जीव नवें ॥ ६७ ॥

ऐसें मृत्युहनि निख । का घोंटे जलते विख ।
 जोंगर गीलितं मुख । न फटे काई ॥ ६८ ॥
 झणौनि योगाचिया वाटा । जे निगाले गा सुभटा ।
 ल्यासि दुःखाचा वाटा । भागामि आला ॥ ६९ ॥
 पाहे पां लोहाचें चणे । बोंचरां पडती खार्णे ।
 तें पोट भरणे किं प्राणे । झुद्धि झणों ॥ ७० ॥
 झणौनि समुद्र बाही । तरंगे आधि केही ।
 गगनामाजि पाई । खोलिजत असे ॥ ७१ ॥
 बलघ्नंछयां भाटी । आंगि न भरता काटी ।
 सूर्याची पाउटी । होववे काइ गा ॥ ७२ ॥
 यालागि सांगुयां हेवा । नव्हे वायूसि पांडवा ।
 तेवि देहवंतां जीवां । अव्यक्ति गति ॥ ७३ ॥
 ऐसा हें जन्ही धिक्सा । बांधौनियां आकाशा ।
 झोबति तार केशा । पंज हर्ता ॥ ७४ ॥

ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि संन्यस्य मत्पराः ।

अनन्येनैव योगेन मां ध्यायन्त उपासते ॥ ६ ॥

झणौनि यंर तयांचा वार्ता । परिसं गा पार्था ।
 जे कां भक्तिपथा । श्रुतंगले ॥ ७५ ॥
 कमें इद्रिये सुखें । करीति कमें अशेषें ।
 जियें कां वर्णविशेषें । भांगासि आली ॥ ७६ ॥
 विधितें पालात । निपेधातें गालात ।
 मज देउनि जालीत । कर्मफले ॥ ७७ ॥
 ऐसिया परि पाहिं । अर्जुना साझां ठाई ।
 संन्यासुनि नाहिं । करिति कमें ॥ ७८ ॥
 भाणिक जें जें सर्व । काहि एक मानसीक भाव ।
 तियां मी बांचूनि भाव । आनीती नाहिं ॥ ७९ ॥

ऐसे जे मरपर । उपासिति निरंतर ।
 ध्यानमीसे घर । मार्गेचि जाले ॥ ८० ॥
 जेयाचिया आनडी । केली मासि कुलवाडी ।
 भोग मोक्ष बापुडी । त्यजिले कुले ॥ ८१ ॥
 ऐसे अनन्ययोगे । विकले जिये आंगे ।
 तेया काइयेक सांगे । जे मी करि ॥ ८२ ॥
 किंवाहुना धनुर्धरा । जो मातेचेया ये उदरा ।
 सिये मातेचा सर्वसारा । केतुला पां ॥ ८३ ॥
 तेवि मिं तेया । जैसे असति तैसेया ।
 कृत ते धनंजया । घेतला पादा ॥ ८४ ॥
 माझेया आणि भक्तां । सर्वसारिची धिता ।
 काइ समर्थ्याची कांता । भूकेते शोची ॥ ८५ ॥
 तैसे ते माझे । कलत्र ऐसे जाणिजे ।
 काइसेनि हिं न लजे । तेयाचेनि मी ॥ ८६ ॥
 तेया जन्मलुचो लाटी । झलंबली हे सृष्टी ।
 देखीनियां पोटी । ऐसे जाले ॥ ८७ ॥
 तरि या सिंधूचेनि माजे । कवणासि धाकु नुपजे ।
 पथ ननें माझे । भितिल हान ॥ ८८ ॥
 म्हणौनि गा पांडवा । मूर्तिचा मेलखा ।
 करुनियां गावा । धावतु आलों ॥ ८९ ॥
 सडे जे देखिले । ते ज्यान्ताचिये कासे आविले ।
 मुद्दी घातले । क्रियांतरी ॥ ९० ॥
 मामाचा सदसवेन्ही । नावा इया अवधारि ।
 सगुनि सर्वसारि । ताक जालां ॥ ९१ ॥
 प्रेमाचि पेटि । नांधळि वेकाचां पोटी ।
 मग नीणिले तटी । सायुज्याचां ॥ ९२ ॥

परि भक्तांचेनि नावें । चतुष्पदादीक आवये ।

वेकुठिचिये राणिवे । योग्य केले ॥ ९३ ॥

तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसंसारसागरात् ।

भवामि न चिरान्तरार्थं मय्यावेशितचेतसां ॥ ७ ॥

म्हणोनि गा भक्तां । नाहें येकिही चिंता ।

तेयातें समुद्धर्ता । मीं मदा आधि ॥ ९४ ॥

आणि जेधवां चि भक्तां । दांघलिया मज मली ।

तेव्हां चि मज सूर्ता । तेयाचां हिति ॥ ९५ ॥

मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धि निवेशय ।

निवसिष्यसि मय्येव अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥ ८ ॥

एया कारणें तुवां । मज धमजया ।

काजे जें येया । मार्गा भजिज ॥ ९६ ॥

तरि मत हें येका । माझां स्वरूपां वृत्तिक ।

कल्हनि घालीं अणिक । बुद्धी ही हे ॥ ९७ ॥

इयें दोन्हि सरिसि । मजभाजि प्रेमोसि ।

रिगालीं तरि पावसी । मानें चि तूं गा ॥ ९८ ॥

जरि मनें बुद्धि इहि । घर केलें नाशां ठाई ।

तारि सांचें मग काइ । तूंण करे ॥ ९९ ॥

म्हणोनि दिवा पाळ्ये । सर्वे चि नेज माल्हेवे ।

भां रविबिंबासवें । प्रकाशु जाये ॥ १०० ॥

उच्चल्लेया प्राणासरिसि । इद्रियें निगति जैसी ।

तेसा मनबुद्धीपासि । अहंकार ये ॥ १ ॥

झणोनि माझां स्वरूपां । मनबुद्धि हं निक्षेपी ।

एतुलेनि सर्वव्यापी । मीं चि होसि ॥ २ ॥

येया बोला काहिं । अनारिसें नाहिं ।

आपुली आण पाहिं । वांतु असे ॥ ३ ॥

अथ विसं समाधातुं न शक्नोषि मयि क्षियन् ।
अभ्यासयोगेन ततो मामिच्छाप्तुं धर्मजम् ॥ ९ ॥

अथवा हे चित्त ! मनबुद्धीसहित ।
माझां हारिं अचुवित । न शकसि देवों ॥ ४ ॥
तरि ना धेतुकें करीं । यां आटां पाहारां भीतरी ।
एक निमिषभरी देतु । जपे ॥ ५ ॥
मग जें जें निमिष । देखील माझें सुख ।
तेतुलालें आरोचक । विपद् देखील ॥ ६ ॥
जैसा शरत्काल निगे । आणि सरिता बोटों लागे ।
तैसें काढील वेगें । प्रसंचांनि ॥ ७ ॥
मग पुनिवेहोनि जैसें । शस्त्रिबिंबा दिहें दीसें ।
हारपत अवसे । नाहिं चि होण ॥ ८ ॥
तैसें भोगाआंतुनि निगतां । चित्त मजमासि रिगतां ।
हल्लहल्ल पांडुसुता । मो चि होसि ॥ ९ ॥
आगा अभ्यासयोगे हगिजे । तो हा येक जाणजे ।
येगें कोइयेक न निफजे । ऐसें नाहिं ॥ ११० ॥
येपाचेनि बलें । येकां गती अंतरालें ।
व्याघ्रसर्प प्रांजलें ॥ केले एकी ॥ ११ ॥
विष कि आहारि पडे । तमुशीं मध्ये वाट जोडे ।
एकि वाग्नस धोडें । अभ्यासें केडें ॥ १२ ॥
हगौनि अभ्यासासि काहिं । सर्वथा दुष्कर नाहिं ।
यालागि माझां ठांड । अभ्यासें मीळ ॥ १३ ॥

अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसि मत्कर्मपरमो भव ।

अर्थमपि कर्मणि कुर्वन् लिखिमवाप्स्यासे ॥ १० ॥

कां अभ्यासाहीलागि । नाहिं कसु तूसां आंगि ।
तरि आहासि जिया मंगीं ॥ तियाचि अस ॥ १४ ॥

इष्टिये न कोहि । भोग न तोहि ।
 अभिमानु न संधी । स्वजातीचा ॥ १५ ॥
 कुलधर्म पाळि । विविनिषेधु पाळि ।
 सुखे तुष्ट सरली । दीन्हली असे ॥ १६ ॥
 पण मने वाचा देहे । जैसा जो व्यापार होण ।
 तो मी करिनु आहें । ऐसें न हण ॥ १७ ॥
 करणे कां न करणे । आवयें तो चि जाणे ।
 विश्व चळित असे जेणे । ऐसें जाण ॥ १८ ॥
 उणेया पुरेयाचे काहिं । उरो नेंदीं आपुलां छंद ।
 संजात चि करुनि घेई । जीवित हे ॥ १९ ॥
 मालिये जेउमें नेले । तेउतें निवांत चि गेले ।
 तेया पाणियां ऐसें जाले । नाट्ये हे ॥ २० ॥
 ते यन्हुवि तन्हीं सूभटा । हे उजू कां अन्हांदा ।
 या व्यर्थ खटपटा । करित आहे ॥ २१ ॥
 तरि प्रवृत्ति आणि निवृत्ति । पियें ब्रोजें नेघें मती ।
 अखंड चित्तवृत्ति । आठवें मी ॥ २२ ॥
 आणि जें जें कर्म निफजे । ते धोंढें वहुत न हाणिजे ।
 निवांत चि अर्पिजे । भासो छंद ॥ २३ ॥
 ऐतिया मद्रावना । तन्त्यागिं अर्जुना ।
 तू सायुज्यसिद्धसदना । त्रिशुद्धी एसी ॥ २४ ॥

अथैतदप्यशक्तोऽस्ति कर्तुं मद्योगमाश्रितः ।

सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतारमवान् ॥ ११ ॥

नातरि हें हें तुज । नेंदवे कर्म सहज ।
 तन्हीं गा तूं मज भज । पाहुंमुता ॥ २५ ॥
 सुद्धीचिये पाठि पोटी । कर्मां आदिसेवटी ।
 माते बोधले किरीटी । दुआड जरि ॥ २६ ॥

तारि हेंहि असो । सांडी माद्या अतिसो ।
 पारि संयतिसीं वसो । बुद्धि भारी ॥ २७ ॥
 आगा वृक्षा कां वल्ली । टोटति फलें पीकलीं ।
 तैसि सांडि निफनलि । कर्म सिद्धें ॥ २८ ॥
 पारि मातें मनि धरावें । कां मजउदेशें करावें ।
 हें काही चि नोको आघवें । जावों दे शून्य ॥ २९ ॥
 छडकि जैसें वरिपलें । कां अप्रामाजि पेरिउं ।
 कर्म मानी देखिले । स्वप्न जैसें ॥ ३० ॥
 आगा आत्मजेचां विनि । जैसा जीउ निराभिलाषी ।
 तैसा कर्म अशेषि । निष्कामु होवे ॥ ३१ ॥
 बहिची ज्वाला जैसी । बायां जाये आकासि ।
 क्रिया जितो दे तैसा । शून्यामाजि ॥ ३२ ॥
 अर्जुना हा फलत्यागु । आवडे कीर आसलगु ।
 पारि योगामाजि योगु । घुरेंचा हा ॥ ३३ ॥
 येणें फलत्यागें सांडे । तें तें कर्म न बिरुडे ।
 येके चि वेले झाडे । बांझें जैसि ॥ ३४ ॥
 तैसें येणें शरीरें । शरीरा येणें सरे ।
 किंवाहुना यरिझारे । चीरा पडे ॥ ३५ ॥

अथो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानादयानं विशिष्यते ।

ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छान्तिरनन्तरम् ॥ १२ ॥

पै अभ्यासाची पाउटी । करुनि ठाकिजे किरीटि ।
 ज्ञानें येइजे भेटी । ध्यानाचिये ॥ ३६ ॥
 मग ध्यानेसिं खेवं । दैति आघवे चि भाव ।
 तेधवां कर्मजात सर्व । दूरि ठाके ॥ ३७ ॥
 कर्म जेध दुरावे । तेध फलत्यागु संभवे ।
 त्यागातव भांगवे । शांति सकला ॥ ३८ ॥

अणैभि वाक्येया शान्ती । ■ चि क्रमु गा सुनद्रापती ।
 अभ्यासु चि प्रस्तुति । कारण येथ ॥ ३९ ॥
 अभ्यासादनु गहन । पार्था मग ज्ञान ।
 ज्ञानापास्तुनि ध्यान । विशेषिजे ॥ १४० ॥
 मग कर्मफलत्वागु । तो ध्यानापास्तौनि चांगु ।
 स्वागतव भोगु । शांतिमुखाचा ॥ ४१ ॥
 ऐसिया एया वाटा । इहि चि पेणा सूभटा ।
 शांतिचा माजिषटा । टाकिला जेणें ॥ ४२ ॥

अठेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च ।

निर्ममो निरहंकारः समदुःखसुखः क्षमी ॥ १३ ॥

जो सर्व भूताचा टाई । देपातें नेणे काहि ।
 आप पर नाहि । चैतन्या जैसा ॥ ४३ ॥
 उत्तमातें धरिजे । अधमातें अन्हेरिजे ।
 हें काहि चि नेणिजे । दमुधा जेवि ॥ ४४ ॥
 शयार्चें देह चाट्टें । रंकातें परउतें गाढें ।
 हें नेणे चि कृपाद्व । प्राणु पै गा ॥ ४५ ॥
 गाढची तृपा हरें । व्याघ्रा विष होउनि मारें ।
 हें नेणे चि करे । तोय जैसें ॥ ४६ ॥
 दुरिचिया उजियेड करावा । पारमेया आंधार होवावा ।
 हें न म्हणे चि पांडवा । दीपु जैसा ॥ ४७ ॥
 ऐसी सर्व भूतमात्रि । धेकण्याची मैत्री ।
 कृपेची धात्री । आपण जो ॥ ४८ ॥
 आणि मी हे भाष नेणे । माझे काहि चि न म्हणे ।
 सुख दुःख जाणणें । नाहि जेया ॥ ४९ ॥

संतुष्टः सततं योगी अनात्मा ददमिष्ययः ।

सम्यर्पितमनोबुद्धिर्योमज्जक्तः स मे मित्र ॥ १४ ॥

तेवि चि क्षमे लागि । पृथ्वीचा पवाहु आंगि ।
 संतोषा उत्संगि । घर दीन्हले ॥ १५० ॥
 वरिषाये वीण सागर । जलें जैसा निर्भर ।
 तैसा निरउपचार । संतोषिया जो ॥ ५१ ॥
 वाउनि आपुली आण । घरी अंतस्करण ।
 निश्चया साचपण । जेवाचेनि ॥ ५२ ॥
 जीउ परमात्मा दोन्ही । विसौनि एका आसनि ।
 जेवाचां हृदयभुवनी । विराजति ॥ ५३ ॥
 ऐसा योगसमृद्धी । होउनि जो निरवधी ।
 अर्पति मनोबुद्धि । माक्षां टांई ॥ ५४ ॥
 आतु बाहिरि योगु । निर्वाळला चांगु ।
 मात्रा अगुगु । सप्रेमु जेया ॥ ५५ ॥
 अर्जुना तो चि भक्तु । तो चि योगी मुक्तु ।
 तो बहुभा मी कांतु । ऐसा पदियें ॥ ५६ ॥
 हें नां तो आवडे । जीवाचेनि पाडें ।
 हें इं येथ थोडें । रूप करणें ॥ ५७ ॥
 पढियेसेयाची काहाणी । हें भूलिची भारणी ।
 येथौनि बोलणी । बोलवती ॥ ५८ ॥
 हणौनि गा आक्षां । वेगि आली उपमा ।
 मन्हर्वि काइ प्रेमा । उपमा असे ॥ ५९ ॥
 आतां असो हें विवरीटि । प्रियाचिया गोठी ।
 हूणा थाउं ऊठी । आवडि गा ॥ १६० ॥
 तेया ही वरि विषाये । प्रेमळ संवादियें होये ।
 तारि तिये गोडिये काव आहे । कांटाळें गा ॥ ६१ ॥
 हणौनि गा पार्था । तू चि प्रियु आणि श्रोता ।
 वरि प्रिधाची वार्ता । प्रसंगें आली ॥ ६२ ॥

छरि आतां बोलों । भलेया सुक्ता मीनलों ।

ऐसें झणौनि डोलों । लागले देउ ॥ ६३ ॥

यस्माच्चोद्विजते लोको लोकाच्चोद्विजते च यः ।

हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः ॥ १५ ॥

मग झणे जाण । तेयाचें लक्षण ।

जेया मीं अंत्यकरण । तैसों घाली ॥ ६४ ॥

तारि सिंभूचेंनि माजें । जलचरां भय नुपजें ।

आणि जलचरिं नु बुजे । नमुट्टु जैसा ॥ ६५ ॥

तैवि उन्मत्तें जगें । जेयासि खंति न ठगे ।

आणि जेयाचेंनि आंगें । न सिणें लोकु ॥ ६६ ॥

किंनट्टना पांडवा । शरीर जैसें अशयवां ।

तैसा नुभगे जीवा । निवपणें जो ॥ ६७ ॥

हें जग चि देह जालें । म्हणौनि प्रियाप्रीय गेलें ।

हर्षामर्ष ठेले । दूरि जेया ॥ ६८ ॥

ऐसा जो दृढमुक्त । भयोद्वेगरहित ।

एया ही वरि भक्तु । माझां लांई ॥ ६९ ॥

तरि तेयाचा ना मज भांही । काय सांघों तो पदियो ।

हें असो जिवें जावो । माझोंनि तो ॥ १७० ॥

जो निजानंदें धाला । परिणामां आयुष्य आला ।

पूर्ण तेजाळा । वल्लभु तो ॥ ७१ ॥

जेयाचां लांई पांडवा । अपेक्षे नाहिं रिगावां ।

मुखासि चढावा । जेयाचें असणें ॥ ७२ ॥

गंगा शुचि होये । पाप ताप जाये ।

परि तेध आहे । लुडणें येक ॥ ७३ ॥

अनपेक्षः शुचिर्देव उदासीनो गतव्यधः ।

सर्वोत्तमपरित्यागी यो मङ्गलः स मे प्रियः ॥ १६ ॥

मोक्ष देउनि उदार । कासी होये किर सधर ।
 पारि वेचार्ने लागे शरीर । तिय गावि ॥ ७४ ॥
 हिमवसिं दोष जाये । पारि तेष जीवितार्थी हाणि होए ।
 तैसे सुचित नव्हे । सज्जनाचें ॥ ७५ ॥
 खोलिये पार नेणजे । तन्हीं संती न बुडिजे ।
 रोकडेया आणि लाहिजे । मोक्ष फुका ॥ ७६ ॥
 संतांचेनि आंगलगे । पापातें जिणें गंगे ।
 तेषांचें मिं सांगें । सुचित्व कैसें ॥ ७७ ॥
 झणुनु असे जे ऐसा । सुचित्वे तीर्था कुवासा ।
 जेणें छंघविलें दिशा । मनोमल ॥ ७८ ॥
 आंतु बाहिरि चोखालु । सूर्य जैसा निर्मलु ।
 आणि सत्त्वार्थीचा पायलु । देवणा जे ॥ ७९ ॥
 व्यापक आणि उदास । जेसे तें आकाश ।
 तैसे जेयाचें मानस । सर्वगत ॥ ८० ॥
 जो सवसारव्यथा फीटला । निरास्ये निवडला ।
 फांसाद्वनि सूटला । विहंगु जैसा ॥ ८१ ॥
 तैसा संततु स्वसुखें । कव्हर्णा चढवच ने दखे ।
 नेणजे गतायुष्ये । उज्जा जैसी ॥ ८२ ॥
 आणि कर्मरंभा लागि । जेया अहंकृति नाहि आंगी ।
 तैसा उपशमूचि भाग । जेयासि आला पै गा ।
 जो मोक्षाचिया आंग । लिहिला जैसा ॥ ८३ ॥
 अर्जुना हा ठावो वेन्हीं । सोहंभावसरोवरी ।
 द्वैताचा पहली तीरी । उत्तरो सरला ॥ ८४ ॥
 किं भक्तिसुखा लागि । आपण चि जाळा दो भागी ।
 मांदूनियां आंगी । सेवकै वाणी ॥ ८५ ॥

येरा नाव मी ठेवी । मज भजतेया बोज बरवी ।
 न भजतेया दावी । योगियां जो ॥ ८७ ॥
 तेया आम्हां वेसव । आमचें तो निधान ।
 किंबहुना समाधान । तो मिलें तें ॥ ८८ ॥
 तेया लागि रूपा येणे । तेयाचेनि पृथ असणें ।
 तेया कोण कीजे प्राणें । ऐसा पढिये ॥ ८९ ॥
 जो आत्मदाभा सारिखें । गोमटे काहिं चि ने दखे ।
 आणि भोगविशेषे । हरिषेजना ॥ ९० ॥
 आपण चि विश्व जाला । तारि भेदभाऊ गेला ।
 सणोनि देव दार टेला । जेया पुरुषा ॥ ९१ ॥

यो न हृष्यति न व्रेष्टि न शोचति न काङ्क्षति ।

शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः स मे मित्रः ॥ ९७ ॥

पै आपुलें जें साचें । तें कल्पाति हिं न वचे ।
 हें जाणूनि गतांचें । न शोची जो ॥ ९२ ॥
 जेया परीतें नाहिं । तें जाला आपुलं ठाई ।
 या लागि काहिं । आकांक्षी ना ॥ ९३ ॥
 बोलटें ना गोमटे । या काहेसया ही न भेटे ।
 राति देऊ न घटे । मूर्ख जेसा ॥ ९४ ॥
 ऐसा बोधू चि केवळ । होउनियां निश्चन्द्र ।
 यावरि भजवशील । माझां ठाई ॥ ९५ ॥
 तारि तेया ऐसे दुसरें । आम्हां पढियतें सोयरे ।
 नाहिं गा साचोकारें । तूही आण ॥ ९६ ॥

समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः

हीतोष्णसुखदुःखेषु समः संगविर्जितः ॥ १८ ॥

पार्थ जेयाचां ठाई । वेपम्याची परि नाहिं ।
 रिपुमित्रा दोन्ही । सरिसा पाडू ॥ ९७ ॥

जो खांडायेया घाउ घाली । कां लावणी जेणें केली ।
 या दोयां येकि चि साडली । वृक्ष जैसा ॥ ९८ ॥
 नातरि इक्षुदंडु । पालितेया गोडु ।
 गालितेया ही तो चि पाडु । येकु चि मा ॥ ९९ ॥
 भरिमित्रासिं तैसा । अर्जुना जेया भाव ऐसा ।
 मानापमानीं सरिसा । होतु जाए ॥ १०० ॥
 साईं रिंतु समान । जैसैं कां हें गगन ।
 तैसैं येक जि मान । शीतोष्णीं जेया ॥ १ ॥
 दक्षिणोत्तर मारुता । मेळ जैसा पांडुमुता ।
 तैसा मुखदुःखां प्राप्तां । मध्यस्तु जो ॥ २ ॥
 माधुर्ये चंद्रिका । सरिसी चि राया रंका ।
 तैसा जो सकलिकां । भूतां समु ॥ ३ ॥
 आघवेयां येक । सेव्य जैसैं उदक ।
 तैसैं जेयातें लोक । आसंसीनि ॥ ४ ॥

तुल्यनिदास्तुतिमौनी संतुष्टो येनकेनचित् ।

अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥ ११ ॥

जो सबाद्ये संगु । सांडूनियां लागु ।
 येकाकी असंगु । आंगिं सूनि ॥ १ ॥
 जो निंदेतें नेषे । स्तुतितें न श्राव्ये ।
 आकाशा न लगे । लेपु जैसा ॥ ६ ॥
 तैसा निंदे आणि स्तुती । मानु करुनु येका पांती ।
 विचारें प्राणप्रवृत्ती । जनि मौनीं ॥ ७ ॥
 साच लटिकें दोन्ही । न बोलैल मौनि ।
 भोगितां उन्मनीं । आराय ॥ ८ ॥
 जो यथात्म्ये तोखे । अत्यर्थे हिं न पारुखे ।
 पाउसैं विण न सुके । समुद्र जैसा ॥ ९ ॥

आणि वासुसि येके ठाई । बिहार जैसे नाहि ।
 तैसा न धरी चि केहीं । आश्रयो जो ॥ २१० ॥
 हे विश्व चि माझे घर । ऐसी मति जेयाची स्थिर ।
 किंबहुना चराचर । आपण जाल्य ॥ ११ ॥
 एया बरि पार्थी । माझा मजनी आल्या ।
 तारि तेयातें मी माथा । सुगुट करी ॥ १२ ॥
 उत्तमासि मस्तक । खालधिजे हें काये कबलिक ।
 हा मानु करिति लोक । पायवणियां ॥ १३ ॥
 तारि भद्रावस्तूति आदर । करितां जाणिजे प्रकार ।
 जारि होये श्रीगुरु । सदाशिव ॥ १४ ॥
 तारि हें असो आतां । महेशातें यानित्ता ।
 आत्मस्तुति करितां । संचारु असे ॥ १५ ॥
 येयालागि हें । म्हाणिलेले रमानाहें ।
 अर्जुना मी वाहें । मिरि जेयातें ॥ १६ ॥
 जो पुरुषार्थसिद्धि चौधी । वेउनि आपुला हाति ।
 रिगाला भक्तिरंधी । जगा देत ॥ १७ ॥
 कैवल्याचा अधिकारी । लोडि बाधि मोक्षाची करी ।
 जलाचिया परी । तलवट घे ॥ १८ ॥
 झणौनि तो नमस्कार । तेयातें सुगुट करूं ।
 तेयाचे टांक धरूं । कांठि आसि ॥ १९ ॥
 तेयाचेया गुणाची लेणी । लेवउं आपुला वार्णी ।
 तेयाची कीर्ति श्रवणी । आइकों आहीं ॥ २२० ॥
 तो पाहावा हे डोहले । झणूनि अवधू मज डोले ।
 हातिचेनि करकमळें । पूजी जेयातें ॥ २१ ॥
 दो वार दोनि । भुजा आलों वेउनि ।
 आळिगावेया लागौनि । तेयाचें आंग ॥ २२ ॥

तेषां संगोचैर्निगुरवाहै । आस्तां देहवरणैः खडै ।
 किञ्चिद्गुणा आवडै । निरोपमु ॥ २३ ॥
 तेषां आस्तां मैत्र । येथ काइसैं पां चित्र ।
 परि तेषांचें हिं चरित्र । आयिकसि जे ॥ २४ ॥
 ते ही प्राणा परोते । आवडसि हें निरुते ।
 जे भक्तिचरित्रातें । आसंसीति २५ ॥

ये तु धर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ।

अध्याना मत्परमा भक्तास्ते तीव्र मे प्रियाः ॥ २० ॥

जें हें साधत । सांधितलें तुज प्रस्तुत ।
 भक्तियोगसंमत । योगरूप ॥ २६ ॥
 मी प्रीतीतें करीं । कां मनीं सिरसा धरीं ।
 येवढी थोरी । जेवा स्थिती ॥ २७ ॥
 ते हे गोठि रम्य । अमृताधारधर्म्य ।
 प्रेरीति प्रतीतिगम्य । आइकौनि जे ॥ २८ ॥
 परि निरोपिली जैसी । तिया स्थिति रमत मानसि ।
 मग सुखेविं जैसी । पेरणी जाडी ॥ २९ ॥
 तारे धंदा करुनि आदरें । जेयांचा अंध विस्तारे ।
 जीविं जेयां थारे । अनुष्ठिती ॥ २३० ॥
 पार्था मा जर्गी । भक्तु तो वि योगी ।
 उत्कंठा तेषां लागि । सदा मज ॥ ३१ ॥
 तो सौर्य तो क्षेत्र ॥ जर्गी तो वि पवित्र ।
 भक्तिकथेसि मैत्र । जेयां पुरुषां ॥ ३२ ॥
 जो सुरसाखें सीछ । लोकललनलील ।
 प्रणतिप्रतिपाल । खेळ जेयाचा ॥ ३३ ॥
 ओ भक्तवत्सल । प्रेमलप्रांजल ।
 सत्यसेतुसकल । कलनिधी ॥ ३४ ॥

आहि कल तैपार्ये ध्यान । तो आमचें देवतार्चन ।
 तें बाघुनि आन । गोमटें न मनू ॥ ३५ ॥
 तेया आग्रा वेसन । आमचें तो निधान ।
 किंबहुना समाधान । तो भिलें तो ॥ ३६ ॥
 प्रेमलाचेया वार्त्ता । जे अनुमोदिती पांडुरुतर ।
 ते देखो परदेवता । आपुली जैसी ॥ ३७ ॥
 ऐसें निजजनानंदें । तेणें जगदादिकदें ।
 चोळिलें मुकुंदें । संजयो हणो ॥ ३८ ॥
 शया जो निजनिर्मल । निष्कल लोकहपाल ।
 शरणगतां खेहालु । शरण्य जो ॥ ३९ ॥
 जो धर्मकांतिवत्तु । अगाध दातृत्वे सरलु ।
 अतिवत्तु प्रवत्तु । बलिबंधनु ॥ ४० ॥
 तो कृष्णजी वैकुंठीचा । चक्रवर्ती निजाचा ।
 सांघे एरु देवांचा । आइकतु असे ॥ ४१ ॥
 आतां एया बरी । निरोपिती परी ।
 संजयो हणो अवधारी । धृतराष्ट्रातें ॥ ४२ ॥
 ते बि रसालकथा । मन्हाटिया प्रतीतीपथा ।
 आणिलेल आस्था । अवधारिजो ॥ ४३ ॥
 ज्ञानदेवो हणो तुझी । संत बोलगावेति हे मी ।
 पठविला स्वामी । निवृत्तिनाथे ॥ ४४ ॥

ॐ ॥ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां

योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे भक्ति-

योगो नाम द्वादशोऽध्यायः ॥१२॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय तेरावा

श्रीगणेशायनमः ॥

केलेयां स्मरण । सकल विद्यांचें अधिकरण ।
ते बंदू चरण । श्रीगुरूचे ॥ १ ॥
जेयांचेनि आठवे । शब्दसुष्टि आंगवे ।
सारस्वत आघवें । जीभेसि ये ॥ २ ॥
बक्तुल गोडपणें । अमृतातें पारु हाणे ।
रस होति उज्जगणे । अक्षरांचे ॥ ३ ॥
भावांचें अवतरण । अवतरवीति खुण ।
हाता चढे संपूर्ण । तत्त्वभेदु ॥ ४ ॥
श्रीगुरूचे पाए । हृदय गवसूनि ठाए ।
तें एवढें भाग्य होए । उन्मेषासि ॥ ५ ॥

अर्जुन उवाच ॥

प्रकृतिं पुरुषं चैव क्षेत्र क्षेत्रज्ञमेव च
एतद्वेधितुमिच्छामि ज्ञानं येन च केशव ॥ १ ॥
तेथ अर्जुनु हाणें प्रकृतिपुरुष । क्षेत्रज्ञ आणि क्षेत्रविशेष ।
हे तुज पासाव अशेष । इच्छितु असें जाणो ॥ ६ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

इदं शरीरं कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते ॥

एतद्यो बोधेते ते प्राहुः क्षेत्रमिति तद्विदुः ॥ २ ॥

तो नमस्कारं आतां । पितामहाचा पिता ।

लक्ष्मीयेचा भर्ता । ऐसे हाणे ॥ ७ ॥

पार्था परिसिजे । देह हें क्षेत्र हाणिजे ।

हें जाणें तो बोळिजे । क्षेत्रज्ञ मा ॥ ८ ॥

क्षेत्रज्ञ चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत ॥

क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यस्तज्ज्ञानं मतं मम ॥ ३ ॥

तारि क्षेत्रज्ञ येथें । तो मां चि निरुते ।

जो सर्व क्षेत्रांतें । संगोपुनु असे ॥ ९ ॥

आणि क्षेत्रक्षेत्रज्ञांतें । जाणणें जें निरुते ।

ज्ञान ऐसें तयांतें । मानूं आहों ॥ १० ॥

तत्क्षेत्रं यच्च यादृक्च यद्विकारि यतश्च यत् ॥

स च यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ॥ ४ ॥

तारि क्षेत्र एणें नावें । शरीर जणें भावें ।

हाणितलें तें आवें । सांघों आतां ॥ ११ ॥

हें क्षेत्र को हाणिजे । कसें हें फें उपजे ।

कवण कवणी वाहिजे । विकारी एथ ॥ १२ ॥

हें आवुठ हात मोटकें । कि केवढे पां केतुकें ।

वरड कि पीकें । कवणाचें हें ॥ १३ ॥

इत्यादि सर्व । जे एयांचे प्रभाव ।

ते बोळिजति साजीव । अवधान दीजो ॥ १४ ॥

कृषिभिर्बहुधा गीतं छंदोभिर्विधिभिः पृथक् ॥

प्रत्यसूत्रपदैश्च हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः ॥ ५ ॥

पै या बि स्थळा कारणें । श्रुती सदा बोवाणें ।
 तर्क एणें चि ठीकरणें । तोंडोता केला ॥ १५ ॥
 चालितां हे चि बोली । दर्शनें सेवटा आलि ।
 तें चि नाहिं मुझावलि । अमुदें दोंदें ॥ १६ ॥
 शास्त्राभिये सोशरिके । विचारिली एणें चि एकें ।
 एवाचेनि एकवकें । जगासि वादू ॥ १७ ॥
 तोंडेंसि तोंडा न पडे । बोलेसि बोला न धडे ।
 एया गुती बढवडे । चाये जाली ॥ १८ ॥
 नेणें कोणाचें हे स्थळ । परि फेसें अभिलाखाचें बल ।
 जें घरोघरी कपाल । पीटवीतसे ॥ १९ ॥
 नास्तिकां देवावेया तोंड । वेदाचें गाढें बंड ।
 तें देखोनि पाखंड । आन चि वाजे ॥ २० ॥
 झणें तूं निर्मूल । लटकें वागजाल ।
 ना लणसी तरि पोंफळ । घातलें असे ॥ २१ ॥
 पाखंडाचेया फडे । नागिनि लुचिति मुडें ।
 नियोजिलीं बित्तें । ताळा येति ॥ २२ ॥
 मृत्युबलाचेनि माजें । हें जाइल विग काजें ।
 तें देखोनि व्यजें । निगळे योगी ॥ २३ ॥
 मृत्यूसि आधाइलें । तिहिं निरंगन सेविलें ।
 यमदमाचे केले । मेळे पुरे ॥ २४ ॥
 येणें चि क्षेत्राभिमानें । राज्य खजिळें ईशानें ।
 गूति जीणौनि स्मझानें । वसों आदरिलीं ॥ २५ ॥
 ऐसिया पैजा महेशा । पांगुरणें दाही दिशा ।
 लांचकद झणौनि कोळिसा । कामु केला ॥ २६ ॥
 पै सत्त्वलोकनाथा । वदनें आलीं बळार्था ।
 तन्ही तो सर्वथा । जाणें चि ना ॥ २७ ॥

एक क्षणति हें स्थल । जीवाचें चि समूल ।
 मग प्राणु हें कुल । तेयाचें एथें ॥ २८ ॥
 जें प्राणाचां धरि । आगें राबते माऊ प्यारी ।
 आणि मना ऐसा आवरी । कुलवाडिकारु ॥ २९ ॥
 तेयातें इंद्रियबैलांची पेटी । न क्षणे अवसिपाहाटि ।
 विषयक्षेत्रीं आटि । काढी मली ॥ ३० ॥
 मग विधिची वाप चुकवी । अन्याईं त्रिं वाहवी ।
 कुकर्माचा करवी । राबु जरि ॥ ३१ ॥
 तरि तेया चि सारिखें । असंमड पाप पीके ।
 जन्मकोडी दुःखें । भोगत्री जीउ ॥ ३२ ॥
 नातरी विधिचेये बापे । सत्किया चि आरोपे ।
 जन्मसंतमपे । सुख चि मविजे ॥ ३३ ॥
 तव एक क्षणति हें न्हये । हें जीवाचें न क्षणार्थें ।
 आमतें पूसार्थें । क्षेत्राचें इया ॥ ३४ ॥
 जीव एथ दखिता । वास्तिकर वांटे जाता ।
 आणि प्राणु ॥ बळीता । क्षणौनि जागे ॥ ३५ ॥
 अनादि जे प्रकृति । सांख्य जीतें गांति ।
 क्षेत्र हे वृत्ति । तियेची जाण ॥ ३६ ॥
 आणि तियेतें चि आघवा । अधि घरमेलावा ।
 क्षणौनि वाहिर्वा । घरी वाहे ॥ ३७ ॥
 बाह्याचिये राहाटी । मुदल तीघ शृष्टी ।
 ते तियेचा पोटी । जाले गुण ॥ ३८ ॥
 रजोगुणु पेरी । तेतुलें सख सोंकरी ।
 एकलें तम करी । सावगणी ॥ ३९ ॥
 रघुनु महत्त्वाचें खलें । मली एकें चि कालुगेनि पोळें ।
 तेथ अव्यक्ताची मिले । सांजे मली ॥ ४० ॥

तब एकिं मतिवंती । या बीलाचिया खंती ।
 झणितलें एया चांगी । अर्वाचीना ॥ ४१ ॥
 हां हो परतत्वा आंतु । केडती प्रकृतीचीं मातु ।
 हा क्षेत्रवृत्तांतु । उमेयां भाडकां ॥ ४२ ॥
 शून्यसेजसाळिये । सुलीनतेचिये तूळिये ।
 नीद केली होती बलिये । संकल्पें येणें ॥ ४३ ॥
 तो अवसांत चेइल । उद्यमी सदैउ मल ।
 क्षणीनि ठेवा जोडला । इछे सवें ॥ ४४ ॥
 निराळंबिची बाडी । त्रिभुवना एवडी ।
 हे तिथेचिया जोडी । रूपा आली ॥ ४५ ॥
 महाभूतांचे एकावट । सैरा वेंडाल उभाट ।
 भूतग्रामाचे आघाट । धिरिले घ्या-ही ॥ ४६ ॥
 यावरि आदि । पंचवटिकांची बांधी ।
 बांधली होती प्रभेदि । पांचभूतिकि ॥ ४७ ॥
 कर्मा अकर्माचे गुंडे । घातले दाहि कडे ।
 नपुंसकें बरडें । रामें केलि ॥ ४८ ॥
 तेथ येरिझारि लागि । जन्ममृत्यूंची सुरंगी ।
 सुवाळली चांगी । संकल्पें एणें ॥ ४९ ॥
 मग अहंकारेंसि एकावडी । करुनि जीविता अवधी ।
 वाहिलें जुळी । चराचर ॥ ५० ॥
 इया परि निराळी । वाटे संकल्पाची डाली ।
 क्षणीनि तो मूळी । प्रपंचा इया ॥ ५१ ॥
 ये मतमुगुतकि । पढिगाइलें भाणिकि ।
 झणति हां हो विवेकी । तन्ही तुळि ॥ ५२ ॥
 परतत्वाचां गांवि । संकल्पाची सेज देखावी ।
 तदि कां पां न मनाची । प्रकृति तेयाची ॥ ५३ ॥

परि असो हें नव्हे । तुझी येवा न लगावें ।
 आइकां आववें । सांधिजेल ॥ ५४ ॥
 तरि आकाशि करणें । कोळि मेवांवि भरण ।
 अंतरिक्ष तारागणें । घरी कोण ॥ ५५ ॥
 गगनाचा तडवा । उमिला कोणें क्षणाचा ।
 वारा हिंडतु असावा । हें कोणाचें मत ॥ ५६ ॥
 कवण कवण पेरी । कोण समुद्र भरी ।
 पर्जन्याचिया करी । धारा कवण ॥ ५७ ॥
 तैसें क्षेत्र हें स्वभावे । अब्हांत्रीक कव्हणाचें नव्हे ।
 एथ वाहे तेथ फावें । येरा तूटि ॥ ५८ ॥
 तव आणिं एकें । खोदें क्षणितलें नीकें ।
 तरि भोगिजे एकें । कालें जेवि ॥ ५९ ॥
 हें जाणों मृत्यु रागिटा । सिंहाडेयाचा दरकुटा ।
 परि काइ वाजटां । पूरितसे ॥ ६० ॥
 जन्हीं एयाचा मार । देवताति अनिवार ।
 परि स्वमतिं भर । अभिमोनियां ॥ ६१ ॥
 महाकल्पा परोती । कव वाल्हुनि अवचित्ती ।
 सत्यलोकमद्रजाती । आंगी नाजे ॥ ६२ ॥
 लोकपाल नीचनवे । दिग्गजमेळावे ।
 स्वर्गाचिये अडवे । रिगीनि मोडी ॥ ६३ ॥
 येरें एयाचेन आंगवाति । जन्ममृत्युचिये गतें ।
 निर्जीवें होउनि भ्रमितें । जीवमृगें ॥ ६४ ॥
 निहाला पां केवडा । पसरूनियां चवडा ।
 करितसे माजिवडा । आकारगजु ॥ ६५ ॥
 क्षणौनि कालाची सत्ता । हा थोडु निरुता ।
 ऐसेसे वाहु पांडुमुता । क्षेत्रा लागि ॥ ६६ ॥

हे बहु उखाँचिखी । रिखी केली नैमिषि ।
 पुराणे इये विखी । मतपत्रिका ॥ ६७ ॥
 अनुष्टुभादि छंदें । प्रबोधे जिये विविधे ।
 तें पत्रालंबनमदें । करीत आशुई ॥ ६८ ॥
 वेदिचे महासूत्र । देखणेपणें पवित्र ।
 परि तेया ही हें क्षेत्र । नेणवे चि ॥ ६९ ॥
 आगिकि आगिकि बहुति । महाकवी हेतुमंती ।
 एया लागि मती । वेचिळिया ॥ ७० ॥
 परि ऐसें हें एवढें । कां अमुकेशचें चि फुडें ।
 हे कोणहा हि वरिपडें । होये आ ना ॥ ७१ ॥
 आतां एयावरि जैसें । क्षेत्र हें असे ।
 तुज सांगों तैसें । साद्यंत गा ॥ ७२ ॥

महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च ॥

इंद्रियाणि दशैकं च पंच चंद्रियगोचराः ॥ ५ ॥

तरि महाभूतपंचकु । आणि अहंकार एक ।
 बुद्धि अव्यक्त दशकु । इंद्रियांचा ॥ ७३ ॥
 आणि मन हि एक । विषयांचा दशकु ।
 सुखदुःखद्वेगु । संवातु इछा ॥ ७४ ॥
 आणि चेतना धृति । एव क्षेत्रव्यक्ति ।
 सांधितली तुज प्राप्ति । आवची चि हे ॥ ७५ ॥
 आतां महाभूतें कवणें । कवण विषय कैसिं करणें ।
 हे वेगळालेपणें । एकैक सांगों ॥ ७६ ॥
 तरि पृथ्वी आप तेज । वायु व्योम गा क्षुक्ष ।
 सांधितलें बा तुज । महातत्त्वे ॥ ७७ ॥
 आणि जागतिथे दशे । स्वप्न लपालें असे ।
 नातरि अवस्ते । चंद्र गूढ ॥ ७८ ॥

नातरि अप्रौढें बालकिं । तारुण्य राहे थोंकि ।
 कां न फुलतां कलिकिं । आमोदु जैसा ॥ ७९ ॥
 किञ्चहुना काष्टि । वन्हि जेवि किरीटी ।
 तेवि प्रकृतिचां पोटी । गोप्सु जो असे ॥ ८० ॥
 जैसा ज्वरु धातुगत । कुपय्याचें मीस पांतु ।
 मग जालेयां आंतु । बाहिरि व्यापी ॥ ८१ ॥
 तैसी पांचां हिं गांठि पडे । जें देहाकारु घडे ।
 तें नाचवी चट्टंकडे । तो अहंकारु गा ॥ ८२ ॥
 आतां बुद्धि जे ह्मणिजे । ते ऐसां चिन्हि जाणिजे ।
 बोलिलें यदुराजें । आइकें सांजों ॥ ८३ ॥
 तरि कंदर्पाचेनि मळे । इन्द्रियवृत्तिचेनि मेळें ।
 विभाह्मनि येति पाले । विषयांचे ॥ ८४ ॥
 तो सुखदुःखाचा नागोवा । जेथ उगणों लागे जीवा ।
 तेथ दोहोंसि बरवा । पाहु जे धरी ॥ ८५ ॥
 हें सुख हें दुःख । हें पुण्य हें दोख ।
 हें मेल हें चोख । ऐसें जें निवादी ॥ ८६ ॥
 जिये अधमोत्तम सृजे । सानें थोर बूझे ।
 जिया दीटी पारखिजे । बिखो जीवें ॥ ८७ ॥
 जे तेजतत्त्वाची वृद्धि । जे सत्वगुणाची निधि ।
 जे आत्मेयां जीवार्चा संधि । वसवीतसे ॥ ८८ ॥
 अर्जुना ते जाण । बुद्धि गा संपूर्ण ।
 आतां आइक तूं उल्लसण । अव्यक्ताचें ॥ ८९ ॥
 पै सांख्याचां सिद्धांति । प्रकृति जे महामती ।
 ते चि येथ प्रस्तुति । अव्यक्त गा ॥ ९० ॥
 आणि सांख्ययोगमतें । प्रकृति परितबिली तूतें ।
 दोहों परि चो जेथें । बिबंचिली ॥ ९१ ॥

तेथ दूजी जे जीवदशा । तिये नाथ मरेझा ।
 येथ अव्यक्त ऐसा । पर्या० हा ॥ ९२ ॥
 तन्हीं पाहलेयां रजनी । तारा लोपति गगनी ।
 कां हारपति अस्तमानी । भूतकिया ॥ ९३ ॥
 कां देह गेलेयां पाठि । देहादिक किरीटी ।
 उपाधि लोपे पोटी । कृतकर्माचां ॥ ९४ ॥
 कां बीजमुद्रे आंतु । थोंके तरु समस्तु ।
 कां वस्त्रपणें तंतु । दरो राहे ॥ ९५ ॥
 तैसं सांडुनु स्थूलधर्म । महाभूतें भूतप्राप्त ।
 लया जाति सूक्ष्म । होउनि जेथ ॥ ९६ ॥
 अर्जुना तेया नाथे । अव्यक्त हें जाणार्थे ।
 आतां आइक आवर्णे । इन्द्रियभेद ॥ ९७ ॥
 तरि श्रवण नयन । त्वचा घ्राण रसन ।
 इयें जाणें ज्ञान । करणें पांचें ॥ ९८ ॥
 इये तत्त्वमेलापकि । सुखदुःखाची उखीविखी ।
 बुद्धि करितसे मुखि । पांचें इद्दि ॥ ९९ ॥
 मग वाचा आणि कर । चरण अधोद्वार ।
 अपायु हे प्रकार । पांचें आणिक ॥ १०० ॥
 कर्मेन्द्रिय ह्यणिपति । तियें इयें जाणिजति ।
 आइकें कैवल्यपति । सांगत असे ॥ १ ॥
 पै प्राणाची आंतोरी । क्रियाशक्ति जे शरीरी ।
 तिथेची रिगिनिगि द्वारी । पांचें इद्दी ॥ २ ॥
 एवं दाही करणें । साधितलीं दे० ह्यणे ।
 आतां परियस फुडेपणें । मन तें हें ॥ ३ ॥
 जें इन्द्रियां आणि बुद्धी । माझारिलिये संधी ।
 रजोगुणाचा खांदी । तरलत असे ॥ ४ ॥

नीलिमा अंबरी । कां मृगतृष्णाळहरी ।
 तैसा वायां चि फाळरी । बावो जालें ॥ ५ ॥
 आणि शुक्रशोणिताचा सांधा । मिलतां पांचाचा बांधा ।
 वायुतत्व दशधा । एक चि जालें ॥ ६ ॥
 मग तें हीं दाहें भागीं । देहधर्माचां खेवंगीं ।
 अधिष्ठितें आंगीं । आपुळालां ॥ ७ ॥
 तेथ चांचव्य निखिल । एकलें ठेलें निढाल ।
 कर्णानि रज्याचें बल । धरिलें तें ॥ ८ ॥
 तेथ बुद्धीसि बाहिरि । अहंकारावरि ।
 ऐतां टांडं माझारि । बलियाविलें ॥ ९ ॥
 बायां हें नाबं । यन्हुवि कल्पना हे चि सवित्र ।
 जेयाचेनि संगें जीव । दशा वस्तू ॥ १० ॥
 जें प्रवृत्तीसि मूल । कामा जेयाचें बल ।
 जें अखंड सुण सळ । अहंकारासि ॥ ११ ॥
 जें इच्छें वाढवी । आशेंतें चढावी ।
 जें पाठि पुरवी । जगासि येया ॥ १२ ॥
 हुत जेणें उठी । अविद्या जेणें लाठी ।
 जें इंद्रियांतें लोटी । विषयां माझि ॥ १३ ॥
 संकल्पित शृष्टि वडी । सर्वें चि त्रिकल्पूनि मोडी ।
 मनोरथाचिया उतरडी । उतरी रची ॥ १४ ॥
 जें भूलिचें कुलहार । वायुतत्वाचें अंतर ।
 बुद्धिचें द्वार । शांकललें जेणें ॥ १५ ॥
 तें गा किरीटी मन । एया बोळा नाहिं आन ।
 आतां विषयाभिधान । भेदु आइक ॥ १६ ॥
 तरि स्पर्शु आणि शब्दु । रूप रसु गंधु ।
 हा विषेकु पंचविधु । ज्ञानेंद्रियाचा ॥ १७ ॥

इही चि पांचैं झरौ । झानासि पावैं बाहिरि ।
 जैसें कां हिरव चारी । भांभाये पछु ॥ १८ ॥
 मग स्वर वर्ण विसर्गु । अधवा स्वीकारु त्यागु ।
 चक्रमण उतरगु । मळमूत्रांचा ॥ १९ ॥
 हे कर्मेद्रियांचे पाच । विषय गा साच ।
 जे बांधोनि मांच । क्रिया जे उठी ॥ २० ॥

इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः ॥

एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतं ॥ ६ ॥

ऐसे हे दाही । विषय इये देही ।
 आतां इछा ते ही । सांघिजेल ॥ २१ ॥
 तरि भूतललें आठये । कां बोलें कासु शांकवे ।
 ऐसिया वरि चेतवे । जे वृत्ति गा ॥ २२ ॥
 इंद्रियां विषयांचिये भेटी । सरिसी चि वेगें उठी ।
 कामाचिया वाडूटी । धरुनियां ॥ २३ ॥
 जियेचेनि उठिपणें । मना सेच धायणें ।
 ना रिगावें तेथ करणें । तांढें सुंति ॥ २४ ॥
 जिये वृत्तिचिया वाढी । बुद्धि होये वेडी ।
 विषई जेया गोढी । ते हे इछा ॥ २५ ॥
 आणि इछिलेया सांगडे । इंद्रियां आसिप न जोडे ।
 ऐसेयां डाऊ जो पडे । तो चि द्वेष ॥ २६ ॥
 आतां या वरि सुख । तें एवंबिध देख ।
 जेणें एकें चि अशेख । विसरे जीउ ॥ २७ ॥
 मजें वाचा कायें । जें आपुली आण यायें ।
 देहस्मृतिची त्राये । मोडित जाये ॥ २८ ॥
 जेयाचेनि जाळेपणें । पांगुला होणें प्राणे ।
 सविका दुणे । वरि हि लाभ ॥ २९ ॥

आघवियाचि इंद्रियवृत्ती । हृदयाचां एकांति ।
 थापटूनि सुश्रुती । आणि जें गा ॥ १३० ॥
 किंजडुना सोए । जीउ—आत्मेयांची लाहे ।
 तेथ जें होये । तेया नावं मुख ॥ ३१ ॥
 आणि ऐसी हे अवस्था । न जोडतां पार्था ।
 जीजे तेया नावं सर्वथा । दुःख जाणें ॥ ३२ ॥
 तें मनोरथभंगें होये । येर सिद्धी गेलें जाए ।
 हे दोनी चि उपाये । मुखदुःखासि गा ॥ ३३ ॥
 आतां असंगा साक्षिभूता । देहि चैतन्याची सत्ता ।
 तिये नावं पांडुसुता । चेतना एथ ॥ ३४ ॥
 जे नखीनि केंसंबन्हीं । उभी लागे शरीरी ।
 जे तिहि अवस्थांतरी । पाळटे ना ॥ ३५ ॥
 मनबुध्यादि आघवी । जियेचेनि टवटवी ।
 प्रकृतिवनमाधवी । सदा चि जे ॥ ३६ ॥
 जडाजडीं अंशी । जे राहाटि सरिसी ।
 ते चेतना गा तुजसी । लटकें नाहि ॥ ३७ ॥
 पै राउ० परिबाण नेणे । आज्ञा चि परचक्र जीणे ।
 कां चंद्राचेनि परिपूर्णें । सिंधु मरति ॥ ३८ ॥
 नाना भ्रमकाचेनि सन्निधानें । लोह करी सचेतने ।
 कां सूर्यसंगु जने । चेष्टविजे ॥ ३९ ॥
 आगा मुखमैलेविण । पीळयाचें पोखण ।
 करी जेवि निरीक्षण । कूर्मिचें ॥ १४० ॥
 पार्था तिया परि । आत्मसंगति ह्ये शरीरी
 सजीवत्वाचा करी । उपेगु जडा ॥ ४१ ॥
 मग तियेतें चेतना । ह्यणिपे अर्जुना ।
 भूतिची विबुधना । आतां आइक ॥ ४२ ॥

तत्वां परस्परें । उघड जातिवैरें ।
 मळ्हे पृथिवीचेतें नीरें । निनासिजे ॥ ४३ ॥
 नीरातें आटी तेज । तेजा वायुसि जूझ ।
 गगन तर्ब साहाज । वायु भक्षी ॥ ४४ ॥
 तेथि शि कव्हणी वेळे । आपण काइसेया ही न मिले ।
 आगु रिगौनु वेगळें । आकाश हें ॥ ४५ ॥
 ऐसि पांचै भूतें । न साहाति एकमेकातें ।
 किं लें हि ऐक्यातें । देहां यंति ॥ ४६ ॥
 इंद्राची उखीविखी । साङ्गुनि वस्ती एकी ।
 एकातें पोखी । निजगुणें ॥ ४७ ॥
 ऐसें मिलतेयां साजणें । चले धैर्य जेणें ।
 तेया नांव जे । श्रुति पै गा ॥ ४८ ॥
 आणि जावैसि पांडवा । यां सतिसां सतिसांचा मेलाना ।
 तो पै येथ जाणावा । सांघातु गा ॥ ४९ ॥
 एवं सतीस भेद । सांघितले तु न विशद ।
 एयां एतुळेयांतें प्रसिद्ध । क्षेत्र क्षणिजे ॥ १५० ॥
 रथांगाचा मेलाना । रथु क्षणिजे पांडवा ।
 कां अधोर्ध्व अवयवा । नावं देह ॥ ५१ ॥
 करी—चातुरंग—समाजें । सेना नावं निफजे ।
 वाक्यें क्षणिपति पुंजे । अक्षरांचे ॥ ५२ ॥
 जलधरांचा मेला । वाक्य होये अमाला ।
 नाना लोक सकला । नावं जमु ॥ ५३ ॥
 कां स्नेह—सूत्र—वन्दि । मेलु एकी स्थानी ।
 धरिजे तो जनी । दीपु होये ॥ ५४ ॥
 तैसि सतीस ॥ तर्बें । मिलति एकवें ।
 तेणें समूहपरत्वे । क्षेत्र क्षणिजे ॥ ५५ ॥

आणि बाह्येनि भौतिकें । पापपुण्य पथ पीकें ।
 क्षणीनि आक्षि कवतिकें । क्षेत्र क्षणों ॥ ५६ ॥
 एकाचेनि मत्तें । देह क्षणति एयातें ।
 परि असो हें अनंतें । नावें एयासि ॥ ५७ ॥
 मुरनरउरगी । धडत आहे योनिविभागि ।
 ते गुणकर्मसंगी । पडिलें सानें ॥ ५८ ॥
 पै परतत्वा आरीतें । आणि स्थावरांता आतीतें ।
 जें काहिं होतें जातें । क्षेत्र जि हें ॥ ५९ ॥
 हे चि गुणविधचना । पुढां क्षणिले अर्जुना ।
 प्रस्तुत आतां ज्ञाना । रूप दाड ॥ ६० ॥
 क्षेत्र तत्रं सविस्तर । सांवितलें सविकार ।
 क्षणीनि आतां उदार । ज्ञान आइक ॥ ६१ ॥

अमानित्वमदंभित्वमहिंसा क्षान्तिराजैवं ॥

आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्मविनिग्रहः ॥ ७ ॥

जिया ज्ञाना लागि । गगन गीलितति योगी ।
 स्वर्गिची आइवंगी । उमरुडूनि ॥ ६२ ॥
 न करीति सिद्धिचे पाड । न धरीति रिद्धीची भीड ।
 योगा ऐसें दुवाड । हेलासति ॥ ६३ ॥
 तपोहुमें वोळंडिति । क्रतुकोळी वोंवाडिति ।
 उलथौनि सांडिति । कर्मवेळी ॥ ६४ ॥
 नाना भजनमार्ग । बाधतु उघडां आंगी ।
 एक रिगति सुरंगी । सूक्ष्मतेचिये ॥ ६५ ॥
 ऐसी जिये ज्ञानी । मुनीश्वरा उतान्ही ।
 वेदतरुचा पानोत्रानी । हीडताति ॥ ६६ ॥
 देखील गुरुसेवा । इया बुद्धी पाडवा ।
 जन्माचा सांडोवा । टाकिति जे ॥ ६७ ॥

जेयाची रिगवणी । अविशे टणें आणी ।
 जीवात्मेयां बुझावणी । मांडूनि दे ॥ ६८ ॥
 जें इंद्रियांकी दारें अडी । प्रकृतिचे पाये मोडी ।
 जें दैन्य चि फेडी । मानसाचें ॥ ६९ ॥
 द्वैताचः दुकळ पाहे । साम्याचें सुवाण होये ।
 जेया ज्ञानाची सोये । ऐसें करी ॥ १७० ॥
 मदाचा टाऊं पूसी । जें महामोहातें गिक्सी ।
 नेंदी आपपरु ऐसी । भाख उरों ॥ ७१ ॥
 जें संसारातें उन्मूली । संकल्पपंकु पाखाळी ।
 अनाबरातें बेटाळी । ज्ञानतेंजें ॥ ७२ ॥
 जेयाचेनि उजाळें । उघडति बुद्धिचे डोले ।
 जोड दोदावरि कोले । आनंदाचेया ॥ ७३ ॥
 ऐसें जें ज्ञान । पवित्रैकनिधान ।
 जेथ विटालछें मन । चोख कीजे ॥ ७४ ॥
 आत्मेयां जीयबुद्धि । जे हे लागली क्षयव्याधि ।
 ते जेयाचेया सनिधी । बलि कीजे ॥ ७५ ॥
 ते अनिरूप्य किं निरूपिजे । आइकतां बुद्धी जाणिजे ।
 यांचौनि डोलां देखिजे । ऐसें नाहिं ॥ ७६ ॥
 मग एकीं शरीरी । आपुली प्राची करी ।
 तें इंद्रियां व्यापारी । दीटी ही दीसे ॥ ७७ ॥
 पै वसंताचें रिगवणें । ज्ञाडोचेनि साजेपणें ।
 जाणिजे तेवि करणें । साधति ज्ञान ॥ ७८ ॥
 आगा वृक्षासि पाताळी । जळ सांपळे मुलें ।
 तें शाखांचिया बाहाली । दीसे वरि ॥ ७९ ॥
 तां भूमिचें मारिणें । साये कोमाची लवलव ।
 ताना आचार गैरव । सुकुळीचें ॥ १८० ॥

अधका संभमाचिया आयली, स्नेहो जैसा ए व्यक्ती ।
 कां दर्शनाचिया प्रशस्ती । पुण्यपुरुष ॥ ८१ ॥
 नातरि केलि कापुरु जाला । तो पारमर्ते जाणों आला ।
 कां भिंगारां दीपु ठेविला । बाहिरि कांके ॥ ८२ ॥
 तैसि दृढहृत्तेनि ज्ञानें । जियें उमटति देहि चिन्हें ।
 तियें सांघों अवधानें । चांगें आइक ॥ ८३ ॥
 तरि कव्हणी त्रिखिन्हे । जीवा साम्य होणें न रुचे ।
 संभावितपणाचें । उभे जेया ॥ ८४ ॥
 आशिले चि गुण वागितां । कां मान्यपणें मानितां ।
 योग्यतेचें येतां । रूप आंगा ॥ ८५ ॥
 गजबजों लागे कैसा । व्याघ्रें रुंघला मृगु जैसा ।
 कां बाहिं उतरलां बलसां । दाटला जेवि ॥ ८६ ॥
 पार्था तेणें पाडें । सन्मानें जो सांकडे ।
 गरिमेतें आंगा कडे । येउं नेंदी ॥ ८७ ॥
 पूज्यता जोलां नेदखावी । स्वकीर्ति कार्नि नाइकावी ।
 हा अमुका ऐसी न व्हावी । से चि लोका ॥ ८८ ॥
 तेथ सत्काराची कें गोटी । कें आदरा होईल भेटि ।
 मरणेंसि साठि । नमस्कारिता ॥ ८९ ॥
 बाचस्पतिचेनि पाडें । सर्वज्ञता तरि जोडि ।
 परि वेडिवे माजि दडे । महिमे भेण ॥ ९० ॥
 चातुर्य लपवी । महत्त्व हारवी ।
 पीसेपण मिरवी । आवडौनि ॥ ९१ ॥
 लौकिकाचा उद्देगु । शास्त्राचारि उभगु ।
 उगेणुणि चंगु । आधि भरु ॥ ९२ ॥
 जगें अवज्ञा चि करार्द । संबंधि सोये न धरावी ।
 ऐसी ऐसी जीवि । चाड बहू ॥ ९३ ॥

तळोटपण बाणे । आंगी हीणा३० खेवणे ।
 तें तें चि करणे । बहुतकरुनु ॥ ९४ ॥
 हा जीतु ना नव्हे । लोक कल्पी येणें भावें ।
 तैसें जीणें होआवें । ऐसी आश ॥ ९५ ॥
 पैछ चालत कां आहे । किं वारेनि जांत नोहे ।
 जना ऐसा भ्रमु जाए । ऐसेया होइजे ॥ ९६ ॥
 मासें असतेपण लोपो । नामरूप हारपो ।
 मज झनें वासिपो । भूतजात ॥ ९७ ॥
 ऐसि जेयाचि नवसिये । एकांता जात जाए ।
 नावें चि जो जिये । रानाचेनि ॥ ९८ ॥
 धायू आणि जेया पडे । मगनेंसि बोलों आवडे ।
 जीउ प्राणु झाडे ॥ पढियंति गा ॥ ९९ ॥
 किंबहुना ऐसि ऐसि । चिन्हें जेया देखसी ।
 जाण तेया झानेंसि । सेस जालें ॥ २०० ॥
 पै अमानित्व पुरुषी । जाणावें इहि भिखि ।
 आसां अदंभित्वाचिये उलखी । सौरसु करु ॥ १ ॥
 तारि अदंभित्व तें ऐसें । लोभियाचें मन जेसें ।
 जीउ जा३० परि नुमसे । ठेविला ठा३० ॥ २ ॥
 तेया परी किरीटी । पडिला ही प्राणसंकटी ।
 परि सुकृत न प्रकटी । आंगें बोलों ॥ ३ ॥
 खडाणे आला पान्हा । पळथी जेवि अर्जुना ।
 कां राहे पण्यांगना । वडीलपणें ॥ ४ ॥
 आढपु आतुडे अढवि । मग आद्वता जेवि हारवी ।
 कां कुलवधू लपवी । अवेवातें ॥ ५ ॥
 नाना लुषिबल आपुलें । पांरुवी पेरिलें ।
 तैसें झांकी निफनलें । दानपुण्य ॥ ६ ॥

वरि देह न पूजी । लोकार्ते न रंजी ।
 स्वधर्मु वाग्बीजि । बाधों नेणें ॥ ७ ॥
 परोपकारु नोन्नोले । न मिरवी अम्यासिलें ।
 न शके विक्कु जौडिलें । स्फीतीसाठि ॥ ८ ॥
 आंगभोगा कडे । पाहांतां कृपणु आवडे ।
 यन्हविं धर्मविखी थोडें । बहू न सणे ॥ ९ ॥
 वरि दीसैल सांकड । देहिची ही आइति रोड ।
 परि दानिं जेया होंड । सुरतस्पासिं ॥ २१० ॥
 किंबहुना धर्मि थोर । अगसरि उदार ।
 आत्मचर्चे चतुर । यन्हविं घेडा ॥ ११ ॥
 कोलियें दलवाडें । हळ पोकल आवडे ।
 परि फलीनियां गाडें । रसाल जैसें ॥ १२ ॥
 का मेघाचें आंगझाल । दीसे वारेनि जैसें जाइल ।
 परि वरिखती नवल । घनवटीतें ॥ २१३ ॥
 तैसा जो पुण्या । पातां धांति आणी ।
 यन्हविं तरि घाणी । तो चि टाउ ॥ १४ ॥
 हें असो एया चिन्हांचा । नडनाचु ठां जेयाचा ।
 जाण ज्ञान तेयाचा । हातु चढलें ॥ १५ ॥
 पै गा अदभपण । क्षणितलें तें हें जाण ।
 अती आइक खूण । अहिसेची ॥ १६ ॥
 तरि अहिंसा बहुवे परी । बोलिली असे अवधारी ।
 आपुलालां मतांतरि । निरोपितां ॥ १७ ॥
 परि ते ऐसी देखां । जैसिया खांडूनियां शाखा ।
 मग तेया चि बुडुखा । कूपु कीजे ॥ १८ ॥
 बाहे तोडुनि विक्तिजे । मग मूलेची पीडा राखिजे ।
 नाना देउलें मोडुनि कीजे । पौले देवा ॥ १९ ॥

तैसी चि हिंसा करुनि अहिंसा । कर्मकांडि हा ऐसा ।
 पूर्वमीमांसा । निर्णो केल ॥ २२० ॥
 जें अदृष्टिचेनि उपद्रवें । गादेल विश्व चि आघवें ।
 क्षणीनि पर्जन्ययष्टि करावे । नाना याग ॥ २१ ॥
 तिये इष्टिचां बुडी । पशुहिंसा तव रोफडी ।
 मम अहिंसेची थडी । लेसां दीसे ॥ २२ ॥
 पेरिजे तुसदी हिंसा । तेथ आवेल काय अहिंसा ।
 परि नवल वा भिंसा । याज्ञिकांचा ॥ २३ ॥
 आणि आयुर्वेदु ही आघवा । एया चि मोहरा पांडवा ।
 जें जीवां कारणें करावां । जीवां घालु ॥ २४ ॥
 नव्हे रोगीं आहालली । लोलतीं भूतें देखिलीं ।
 ते हिंसा निवारावेश केली । चिकित्सिका ॥ २५ ॥
 तव चिकित्सा पडिलें । एकांचे कंद खणविले ।
 एकां उपडविलें । समूलांतें ॥ २६ ॥
 एकें आडमोडीं केलीं । अजंगमाची खाल काढविली ।
 गाभिणी उकडलीं । पुटां माझी ॥ २७ ॥
 अजातशत्रुतद्वरा । सर्वांगि देवबिलिया सिरा ।
 ऐसे जीव घेउनि वीरा । कोरडे केले ॥ २८ ॥
 आणि जंगमा हि हात । लाउनि काढिलें पित्त ।
 मग राविले सीणत । आणिक जीव ॥ २९ ॥
 आहावसुधारे । मोडुनि केले देव्हारे ।
 नागवूनु वेव्हारे । गवांदि वातली ॥ ३० ॥
 मस्तक पांगुरविलें । तव तळवटीं उघडें टेलें ।
 मागो मोडुनि केले । पुढे धड ॥ ३१ ॥
 नाना पांगुरणें । जाळुनि जेसें तापणें ।
 नातरि जालें आंगधुणें । कुजराचें ॥ ३२ ॥

बैल वीकूमि कोठ । घूस लाउनि गांठ ।
 इये करणी की चेष्टा । कायि हांसो ॥ ३३ ॥
 एकिं धर्माचिया बाहाणी । गांठ आदरिलें पाणी ।
 सेथ गाळितेयाचिया आहलणी । जीव मेळे ॥ ३४ ॥
 एक न पचिति चि कण । इये हिसे चि मेण ।
 तेथ कदर्थले प्राण । ते चि हिंसा ॥ ३५ ॥
 एव हिंसा चि अहिंसा । कर्मकांडि हा ऐसा ।
 सिद्धांतु सुमनसा । उल्लख तू ॥ ३६ ॥
 पहिलें अहिंसेचें नावें । केलें आक्षि जवें ।
 तवें स्मृति बांधली हावें । इये मती ॥ ३७ ॥
 तरि कैसेनि इयेतें गालावें । कर्णानि पडिलें बोलावें ।
 तेविं चि तुवां जाणावें । ऐसा भाऊ ॥ ३८ ॥
 बहूकसनि किरीटी । हा चि बिषो इये गोटी ।
 यग्हविं कां आडवार्टी । धांचिजेल ॥ ३९ ॥
 आणि स्वधताचिया निर्झरा । लागींनियां धनुर्झरा ।
 प्राप्ता मतांतरा । निर्धनु कीजे ॥ ४० ॥
 ऐसी हे अवधारी । निरोपिती परी ।
 आतां यावरी । मुख्य जे गा ॥ ४१ ॥
 तें स्वमत बोलिजेल । अहिंसे रूप कीजेल ।
 जेया उठविलेया आतुल । ज्ञान दीसे ॥ ४२ ॥
 परि तें चि अभिष्टिलेनि आगें । जाणिजे आचरतेनि धागें ।
 जैसी कसवटी सवि । वानियेंतें ॥ ४३ ॥
 तैसें ज्ञानामनाचिये भेटी । अहिंसेचें भिन्न उठी
 तें चि ऐसें किरीटी । परिस आतां ॥ ४४ ॥
 तरि तरंग नोलांडितु । लहरी पावें न फेडितु ।
 संचळ ॥ मोडितु । पाणिवांचा ॥ ४५ ॥

बेगें आणि लेता । दीठि बाळनि आर्षिता ।
 जळि बकु जैसा । सोंए ॥ ४६ ॥
 कां कमळावारि भवर । पाये ठेविति हल्लुवार ।
 कुचुंबैल केसर । इया शंका ॥ ४७ ॥
 तैसे परिमाणु पांगुतले । जाणौनि जीउ सानुले ।
 काळण्या माझि पाउले । लणैनि चाले ॥ ४८ ॥
 ते वाट रूपेची करितु । ते दिशा चि स्नेहें भासितु ।
 जीवा तळि आंधुरितु । आपुला जीउ ॥ ४९ ॥
 ऐसिया जतना । आळणें जेदा अर्जुना ।
 हें अनिर्वाच्य पारि मना । पूरिजे ना ॥ ५० ॥
 पै मोहाचेनि सांगडें । लांसि पीलें श्री तोंडें ।
 तेथ दाताचें आगरडें । जैसें लागे ॥ ५१ ॥
 कां स्नेहाळ मार । तान्हेयांशी वास पाहे ।
 तिये दीठी आहे । हल्लुवार जें ॥ ५२ ॥
 नाना कमलदलें । डोलवीजिजति ढालें ।
 तो जेणें पाडें बुबुलें । वारा घेपे ॥ ५३ ॥
 तैसेनि मार्दवें पाए । भूमी टेवीतु जाये ।
 लागति तेथ होये । जना सुख ॥ ५४ ॥
 ऐसिया लघिमा चालता । क्रिमिकीटक पांडुसुता ।
 देखे तारि माघौता । हलू चि निगे ॥ ५५ ॥
 झणे पाऊं दडफडील । निद्रा स्वामिची मोडीळ ।
 रचलेपणा पडैळ । शोति हान ॥ ५६ ॥
 इया काकुळती । वाहाणि घे माघौति ।
 कोण्ही हिं न्यक्ती । न वचवे वारे ॥ ५७ ॥
 जीवाचेनि नावें । तूण हिं नोळांढावें ।
 मग नळेखिता जावें । हें कें गोठि ॥ ५८ ॥

झुगिये मेह नोळांढवे । मझका सिंधु सुतरवे ।
 तैसें भेटळें न करचे । अतिक्रमू ॥ ५९ ॥
 ऐसी जेयाची चुचळि । क्रियाफलासि आली ।
 देखसी जियाली । दया वाचे ॥ २६० ॥
 स्वसर्णे धि तें सकुमार । मुख मोहाचें माहियेर ।
 माधुर्या जाले अंकुर । दशन तैसे ॥ ६१ ॥
 पुढां जेह पांझरे । मागां जालति अक्षरें ।
 शम्कु पाठि अवतरे । कृपा आधीं ॥ ६२ ॥
 तवें बोळणें धि नाही । भिये छणे जरी काहिं ।
 बोळ कोणहा हिं । खुपैल कां ॥ ६३ ॥
 बोळता अधिहु ही निगे । तरि कोणहां बर्मी हान लागे ।
 कोणहासि रिगे । शंका मनीं ॥ ६४ ॥
 मोडली मोटि हान मोडेल । वासिपैल कन्हणी उडेल ।
 आइकों धि बोवाडिल । कोणहीं जरी ॥ ६५ ॥
 तरि दुवालि कोणहा न व्हावी । कोणहाची भंवै नुचलावी ।
 ऐसा भाऊ जीवि । छणौनि उगा ॥ ६६ ॥
 मग प्राधिला विपाएं । जरि जेभें बोळों जाए ।
 तरि परियस तेयां होए । मायबापु ॥ ६७ ॥
 नादव्हा मूर्छलें । गंगापय आसळलें ।
 पतिव्रते आलें । वृद्धाप्य कां ॥ ६८ ॥
 तैसी साच आणि मौबाल । सीतली आणि रसाल ।
 बोळ जैसे कहोळ । अमृताचे ॥ ६९ ॥
 उरोधु वाडुबळ । प्राणुपापता ढाल ।
 उपहासु चाल । वर्मस्पृष्ट ॥ २७० ॥
 आंगु वेगु विद्याण । आश शंका प्रतारण ।
 हे संन्यासिले अवगुण । जेया वाचा ॥ ७१ ॥

आणि तेवा चि परी किरीटी । धाउं जियाचिया दीटी ।
 साडिलिया भृकुटी । मोकलिया ॥ ७२ ॥
 भूति वस्तु आहे । तिचे रूपों सके विषायें ।
 झणौनि वास ना पाहे । बहुत कहनि ॥ ७३ ॥
 ऐसा ही कोणही एकी वेळे । आंतुली रुपेचेनि बलें ।
 उचळनियां डोळे । दीटी वाळी ॥ ७४ ॥
 तरि चंद्रबिंबौनि धारा । सूटति नव्हति गोचरा ।
 परि एकसरि चकोरा । निगति दोर्दे ॥ ७५ ॥
 तैसें प्राणियांसि होए । जरि तो वास पाहे ।
 तेया अवलोकनाची सोए । कूर्मी ही नोहे ॥ ७६ ॥
 किंबहुना ऐसी । दीटि जेया भूतांसि ।
 फर ही देखसी । तैसे चि गा ॥ ७७ ॥
 होउनियां कृतार्थ । राहिले सिद्धांचे मनोरथ ।
 तैसे जेयाचे हात । निर्व्यापार ॥ ७८ ॥
 अश्रम आणि सन्यासिलें । निरंधन आणि विद्वालें ।
 मूकेनि घेतलें । मौन जैसें ॥ ७९ ॥
 तिया परि काहि । जिया करां करणें नाहि ।
 जें अकसेयाचां ठाई । बैसउं एंती ॥ ८० ॥
 आसुडैल दान वारा । नख लागेल अंबरा ।
 इया बुद्धी करा । चलो नैदी ॥ ८१ ॥
 तेथ आंगावरिलें उडारि । कां डोळां रिगतें झाडावि ।
 पशुपक्षा दावावी । त्रासमुद्रा ॥ ८२ ॥
 इया केउसिया गोटी । नाबडे वंडुकाटी ।
 मग शस्त्रांचे किरीटी । बोलणें के ॥ ८३ ॥
 लीलाकमळें खेळणें । पुष्पमाला खेळणें ।
 न करी जाणे गोफणें । ऐसें होइल ॥ ८४ ॥

हाळवती रोमावली । या लागी आंग न कुस्वाली ।
 नखांची गुंदाळी । बोटां वरि ॥ ८५ ॥
 तव् करणेयांचा चि विपाड् । जरि ऐसा ही पडे ठाड् ।
 तरि हातां हा चि स्वभाड् । जें जोडिजति ॥ ८६ ॥
 कां नाभिकारा उभिजे । हातु पडिलेयां दीजे ।
 आर्तातें परिसिजे । अलुमालु ॥ ८७ ॥
 हें इ उपरोधें करणें । आत्ति भय हरणें ।
 नेणति चंद्रकिरणें । जीवाला तो ॥ ८८ ॥
 पाहूनि तो स्पर्शु । मळयानीळु खरपुसु ।
 णणें मानें पशु । कुरुवाळणें ॥ ८९ ॥
 जियें सदा रीति पोकळें । जैसि चंदनांगें सीतळें ।
 ■ फलतां हि निष्कळें । होंति चि ना ॥ ९० ॥
 असो हें वागजाल । आणिजे करतल ।
 सज्जनार्चें सीतल । स्वभार्चें जैसें ॥ ९१ ॥
 आतां मन तेवार्चें । सांघों क्षणे सार्चें ।
 तरि सांघितळें कोणाचे । विलास हे ॥ ९२ ॥
 काइ क्षाखा नव्हे तर । जळें विण असे सागर ।
 तेज आणि तेजकरु । सिनानी आधि ॥ ९३ ॥
 अवेव आणि शरीर ॥ हें वेगळलें जर ।
 कि रसु आणि नीर । सिनानी आधि ॥ ९४ ॥
 क्षणौनि जे हे सर्व । सांघितले बाक्ष भाव ।
 तें मन चि गा सावेव । ऐसें जाण ॥ ९५ ॥
 जें चि भुइं खोडिलें । तें चि वरि रुख जाले ।
 तैसें इंद्रियद्वारी फांकलें । अंतरिचें ॥ ९६ ॥
 पै मानांस जरि । अहिसेची अवसरी ।
 तरि कैची बाहिरि । जोसेडेल ॥ ९७ ॥

आवडे ते वृत्ति किरीटी । आधि मनीनि उठी ।
 मग बाचे दीठी । करांसि ये ॥ ९८ ॥
 बांधूनि मनी नाहि । तें आंगि उमटेल काइ ।
 नीजें विण सुइ । अंकुर असे ॥ ९९ ॥
 उगविं चि बालीनि जाए । तें अंधि कैचें वाहे ।
 जीत गेलेयां आहे । चेष्टा देहि ॥ १०० ॥
 तैसें मनपण जें मोडे । तें इद्रियां आधीं चि उबडे ।
 सूत्रें विण साईखडें । वाउं जैसें ॥ १ ॥
 झणौनि मम पांडवा । मूल एयां इद्रियभावा ।
 हें चि राहाटे आघवां । द्वारिं इहि ॥ २ ॥
 परि जिये बळे जसें । जें होउनि आतु असे ।
 बाहिरि ये तैसें । व्यापाररूपें ॥ ३ ॥
 यालागि साचोकरें । मनीं अहिंसा धावे थोरें ।
 पै कळि जैसी द्वारें । ओबांत निगे ॥ ४ ॥
 झणौनि इद्रियें ते संपदा । वैचितां हिं उदावादा ।
 अहिंसेचा बांधा । करितें आहाति ॥ ५ ॥
 समुद्र दाटी भरितें । सैं समुद्र चि कशी खारियातें ।
 तैसें स्वसंपत्ति चित्तें । इद्रियां केलें ॥ ६ ॥
 हें बड्ड असो पंडितु । धरुनु बालकाचा हातु ।
 मोलि ठेहे वेगवतु । आपण चि ॥ ७ ॥
 तैसें दयालुस्य आपुलें । मनें हातां पायां आणिलें ।
 मग सेध उपजविलें । अहिंसतें ॥ ८ ॥
 याकारणें किरीटी । इद्रियांचिया गोठी ।
 मनाचिये चि राहाटी । रूप केलें ॥ ९ ॥
 ऐसा मनें देहें बाचा । सर्व संन्यासु दंडाचा ।
 जाला ठाई जेयाचां । देखसील ॥ ३१० ॥

तो जाण वेल्हाळ । ज्ञानाचें वेल्हाडळ ।
 हें असो निखळ । ज्ञान चि तो ॥ ११ ॥
 जे आर्हेसा कानि आश्किजे । प्रथाप्रार निरोपिजे ।
 ते पाहार्नी हें उपजे । तें तो चि पाहावा ॥ १२ ॥
 ऐसें झणितलें देवें । तें बोलें एके सांघाबें ।
 परि फांकट्या हें उपसाहाबें । तुझीं मज ॥ १३ ॥
 झणाळ हिरव चारिवें गोहं । विसरे मोहर धरं ।
 कां वारेळगें पाखिरं । गगनी भरे ॥ १४ ॥
 तैसा प्रमेयाचिया स्फूर्ती । फावळिया रसवृत्ती ।
 वाहयिलं मती । अलुमाळ ॥ १५ ॥
 तरि तैसें नव्हे अवधारां । कारण असे विस्तारा ।
 एन्हविं पद तरि अवधारां । तिहिचें चि ॥ १६ ॥
 आर्हेसा झणतां थोडी । परि तें चि होये उघडी ।
 जें आलोडिजति फोडी । मतांचिया ॥ १७ ॥
 यन्हविं प्राप्तें मतांतरे । थायवूनि आंगभरें ।
 बोलिजेल तें न सरे । तुझा पासि ॥ १८ ॥
 रत्नपारिखियाचा गाविं । जाईल गंडी तरि सोडावी ।
 काश्मिरी न करावी । मढंगणें ॥ १९ ॥
 इछा वासु कापुरा । मंद जेथ अवधारां ।
 पिठाचा विकिरा । तिये साति ॥ २० ॥
 झणौनि इये सभे । बोलिकेपणाचेनि धोर्भे ।
 लागसर न लभे । बोलें प्रभू ॥ २१ ॥
 सामान्य आणि विशेषा । सकळच कीजेल देखा ।
 तरि कानाचेवा ही मुखा । कडे नेनां तुझीं ॥ २२ ॥
 शंकेचेनि गदलपणें । जें शुद्ध प्रमेय मेलणें ।
 समुत वाडलीं पळवणें । अवधान येतें ॥ २३ ॥

कस्तुरि बाबुळियेची बूथि । जळें जियें ठाति ।
 तेयांची वांस पाहाती । हंस काई ॥ २४ ॥
 कां अन्ना पैलीकडे । येत चांदिणें कोंडे ।
 तें चकोर चाचुवडे । पसरती ना ॥ २५ ॥
 तैसें तुळि वास न पाहाल । ग्रंथु नेघा वरि कोपाल ।
 जरि निर्वेवादां नव्हेल । निरोपण ॥ २६ ॥
 न बुझावति मत्तें । न फोटे आक्षेपाचें लागतें ।
 तें बाखाणें जी तुमत्तें । जोडुनु नेंदी ॥ २७ ॥
 आणि माझें तवें आघवें । ग्रंथायंत एणें विभावें ।
 जें तुळि सांति होआवें । सन्मुखां सदा ॥ २८ ॥
 यन्हुवि तन्हीं साचोकारें । तुळि गीताभांचे सोयरे ।
 जाणौनि गीता जीवसरें । धरिली मियां ॥ २९ ॥
 जें आपुलें सर्वस्व देयाल । मग इयेंतें सोडवूनु नेयाल ।
 झणौनि ग्रंथु नव्हे वोल । साच चि हे ॥ ३० ॥
 कां सर्वस्वाचा लोभु धरा । वोलेंचा अव्हेर करा ।
 तरि गति मज अवधारां । एकी चि गति ॥ ३१ ॥
 किंहुना मज । तुमचिया कृपा काज ।
 तिये लागौनि व्याज । ग्रंथाचें केलें ॥ ३२ ॥
 तरि तुळां रसिकां जोगें । बाखाण शोधवें लागे ।
 झणौनि मतागें । बोलों ठेलां ॥ ३३ ॥
 तवें कथे पसर जाला । श्रोकार्थु दूरि ठेला ।
 कीजो क्षमा या वोल । अपत्या मज ॥ ३४ ॥
 आणि चांसातूड हारु । फडितां लागे वेळ ।
 तें दूषण नव्हे आडळ । सांडाया फि ॥ ३५ ॥
 सवंचोर चूकवित्तां । दीस लागलेयां माता ।
 कोपावें किं जीविता । जीताणें कीजे ॥ ३६ ॥

परि या वरिठ हें नव्हे । तुझि उपसाहिळें तें बरवें ।
 आतां अवधारां जी देवें । बोलिलें ऐसें ॥ ३७ ॥
 झणें उभेखसुलोचना । सावधु होई अर्जुना ।
 करूं तुज श्राना । बोलखि पाडूं ॥ ३८ ॥
 परि ज्ञान गा तेथें । बोलख तूं निरुतें ।
 आक्रोशें विण जेथें । क्षमा आधि ॥ ३९ ॥
 अगाधें सरोवरि । कमळिनी जेया परी ।
 कां सदैवाचां घरीं । संपती जैसी ॥ ४० ॥
 पार्थी तेणें पाडें । क्षमा जेयातें वाढे ।
 तें हिं लक्ष कुडें । लक्षण सांघों ॥ ४१ ॥
 तरि पढियतें लेणें । आर्गि भावे जेणें ।
 धरिजे तेवि साहाणें । सर्व चि जेया ॥ ४२ ॥
 त्रिविध मुख्य आघवे । उपद्रवांचे मेळावे ।
 बरिपडिलेयां नव्हे । बांकुडा जो ॥ ४३ ॥
 अपेक्षित पावे । तो जेणें तोखें मानवे ।
 अनपेक्षिता ही करावें । तो चि मानु ॥ ४४ ॥
 जो मानापमानातें साहे । सुखदुःख जेथ माये ।
 निंदास्तुती नोहे । दुखंडु जो ॥ ४५ ॥
 उग्राळेनि जो न तपे । हेमवंतीं न कपे ।
 काइसेया ही न वासिपे । पातलेयां ॥ ४६ ॥
 स्वशरीराचा भाव । नेणे जैसा मेरु ।
 कां धरा इया सूकरू । बोझें न खणे ॥ ४७ ॥
 नाना चराचरी भूतीं । दाटणी नव्हे इये क्षिती ।
 तैत्ता नाना दंडप्रार्त्ता । वामेजे ना ॥ ४८ ॥
 वेडनु जलाचे संघाट । आळेयां नदीचे छोट ।
 करी वाट पोट । सिंधु जेवि ॥ ४९ ॥

तैसे जेयाचां ठां । न साहणें काहीं चि नाहि ।
 आणि सात असे ऐसे हिं । स्मरे ना जो ॥ ३५० ॥
 आगा जें पातलें । तें करुनि घाली आपुलें ।
 तेथ साहतेनि नवलें । घेपिजे ना ॥ ५१ ॥
 हे अनाक्रोश क्षमा । जेयातें आधि प्रियोत्तमा ।
 जाण तेणें महिमा । ज्ञानासि गा ॥ ५२ ॥
 तो पुरुष पांडवा । ह्यानाचा उल्लावा ।
 आतां परियस आर्जवा । रूप करं ॥ ५३ ॥
 तरी आर्जव तें ऐसें । प्राणाचें सौजन्य जैसें ।
 आवडतेया हीं दोलें । एक चि गा ॥ ५४ ॥
 कां तोंड पाहूनि प्रकाशु । न करी जेवि चंडांशु ।
 अगा एक चि अवकाशु । आकाशातें ॥ ५५ ॥
 तैलें जेयाचें मन । मानुषप्रति आनान ।
 नाहि आणि वर्त्तन । ऐसें पै तें ॥ ५६ ॥
 जें अग चि समोलख । जगेंसि चि सोयेरिक ।
 आपपरु हे भाष । जाणणें चि नाहि ॥ ५७ ॥
 भळेतेणेंसि मेलु । पाणियां ऐसा ठालु ।
 कोणही दि विखीं आडलु । नेघे चित्त ॥ ५८ ॥
 धारेयाची धावं । तैसे सरल भाव ।
 शंका आणि दावं । नाहि जेया ॥ ५९ ॥
 माये पुढां मालका । रिगतां न पडे चि आवाका ।
 तैसें मन देतां लोका । नाकोची जो ॥ ६० ॥
 प्रकटलेया इंदीवरा । परिवरु भाहिं अनुर्दरा ।
 तैसा कोनकोपरा । नेणे जीव ॥ ६१ ॥
 सोखालपण रत्नाचें । रत्नावरि नाचे ।
 तैलें पुढां मन जेयाचें । करणें पाठि ॥ ६२ ॥

आंळोंचु जो नेणे । अनभिद्ध जोगावणें ।
 धरी मेलीसि करणें । नाहिं जेया ॥ ६३ ॥
 दीठि नोहे मिणधी । देखणा नाहिं संधी ।
 कोणहासि ही बुद्धी । राहाटों नेणे ॥ ६४ ॥
 दाही इंदियें प्रांजळें । निःप्रपंचें उबळें ।
 पांचै पालव मोकळे । आठै पाहार ॥ ६५ ॥
 अमृताची धार । तैसें उजू अंतर ।
 किंवहुना माहेर । यां चिन्हांचें ॥ ६६ ॥
 तो पुरुषु सूभटा । आर्जवाचा आंगवटा ।
 जाण तेथ चि घरटा । ज्ञानें केला ॥ ६७ ॥
 आतां या वरि । गुरुभक्तीची परी ।
 सांघों अवधारी । चतुरनाथा ॥ ६८ ॥
 आधवेया चि दैषां । जन्मभूमि जे सेवा ।
 जे ब्रह्म करी जीवा । शीच्यते ही ॥ ६९ ॥
 ते आचार्यउपासित । सांघिजैळ तुज प्रति ।
 बैसो सहस्रा एका ची पांती । अवधानाची ॥ ७० ॥
 तरि सकळजलसमृद्धी । गंगा रिगाळी उदधी ।
 कां श्रुति हे महापदी । पैठी जाली ॥ ७१ ॥
 नाभा बेंटाळु जीवितें । गुणावगुण उखिते ।
 प्राणनाथा उचितें । दीन्हलें प्रिया ॥ ७२ ॥
 तैसें सबाक्ष आपुलें । जेणें गुरुभक्ती दीधलें ।
 आपणपें केलें । भक्तिचें घर ॥ ७३ ॥
 गुरुगृह जिये देशी । तो देशु चि आहे नामसि ।
 विरहिणी जैसी । बल्लभार्ते ॥ ७४ ॥
 तिये कडीनु येतु वारा । देखौनु धवि सामोरा ।
 आरुपडे क्षणे घरा । बीजें कीजे ॥ ७५ ॥

साच प्रेमाभिया भूली । तिया दिशा चि बोवाली ।
 जीठ धानापति करनु घाली । गुरुगृहि जो ॥ ७६ ॥
 गुरुआज्ञा धरलें । देह गार्धि भसे एकलें ।
 नासुरुवा लाविलें । दावें जैसें ॥ ७७ ॥
 झणे कै हें बिरडें फीटेल । कै तो स्वामि भटेल ।
 युगा ही होव वडिल । मिमिष मानी ॥ ७८ ॥
 ऐसें गुरुमामिचें आलें । कां स्वयं गुरु चि धाडिलें ।
 तरि गतायुषा जोडलें । आयुष्य जैसें ॥ ७९ ॥
 कां सुकतेया अंकुरा । वरि पडिलेया पीयूखधारा ।
 कां निर्जलिचा सागरा । आला मळु ॥ ८० ॥
 नातरि रेंकें निधान देखिलें । आंधलेया जोळे उचडले ।
 मणगाचेया आंगा आलें । इंदपद ॥ ८१ ॥
 तैसें गुरुकुलिचेनि नावें । महासुखें थोरावे ।
 जें कोडि हिं न पोटलवे । आकाशाचां ॥ ८२ ॥
 पै गुरुकुलि ऐसी । भक्ति जेया देखसी ।
 जाण ह्याम तेया पासि । पाइक्या असे ॥ ८३ ॥
 आणि अम्यंतरिछी कडे । प्रेमाचेनि पवाडें ।
 भीगुरुचें रूपडें । उपासी ध्यानीं ॥ ८४ ॥
 हृदयशुद्धिचा आवारी । आराध्य तें घूर करी ।
 मग सर्वभावेंसि परिवारी । आपण होए ॥ ८५ ॥
 कां चैतन्याचिया पमली । माझि आनंदाचां राडलि ।
 गुरुलिंगा ढाली । ध्यानामृत ॥ ८६ ॥
 उदैजतां बोधार्का । बुद्धिची डाल सात्विका ।
 भरूनि दे ज्यंबका । लाखौली तेया ॥ ८७ ॥
 शुद्धि त्रिकाळि । जीवदशा धूप जाली ।
 ज्ञेयदीपें उज्वाली । निरंतर ॥ ८८ ॥

स्मरस्याची रससोय । अखंड अर्पितु जाए ।
 आपण मराडा होए । गुरुतें लिंगा ॥ ८९ ॥
 नातरि जिवाचिये सेजे । गुरु कांतु करुनु मुंजे ।
 ऐसि प्रेमाचि मोर्जे । बुद्धि वाहे ॥ ९० ॥
 कोणही एकी अवसरि । अनुरागु मरे अंतरी ।
 किं तेया नावे करी । क्षीरान्धि ॥ ९१ ॥
 तेथ ध्यान बडुमुख । ते शेष तुळई निर्दोष ।
 वरि जलसेनु देख । भावी गुरु ॥ ९२ ॥
 बौल्लगती पाए । लक्ष्मी आपण होए ।
 गरुड होडनु राहे । आपण चि ॥ ९३ ॥
 नाभी आपण जन्मे । ऐसी गुरुमूर्ति प्रेमे ।
 अनुभवी मनोधर्मे । ध्यानमुखें ॥ ९४ ॥
 एकीधिये बेळे । गुरु माये करी भावबळें ।
 मग स्तन्य उत्सर्गि लोळे । अंका वरि ॥ ९५ ॥
 नातरि गा किरीटी । चैतन्यतरुतलवटी ।
 गुरुधेनु आपण पाठि । बत्स होए ॥ ९६ ॥
 गुरुस्नेहसखीली । आपण होये मासली ।
 कोणही एकी वेळी । हें चि भावी ॥ ९७ ॥
 गुरु आमृताचें वडप । आपण होये लाहालाहात शेष ।
 ऐसेसे संकल्प । विये मन ॥ ९८ ॥
 चक्षुपक्षि विण । पीलु होये आपण ।
 ऐसें पै अपारपण । आवडिचें ॥ ९९ ॥
 गुरुतें पक्षिणी करी । चाराचारी चांतु वेव्ही ।
 गुरु ताकं कास धरी । आपण जळी ॥ १०० ॥
 ऐसें प्रेमाचेनि थावे । ध्यान चि ध्यानातें प्रसवे ।
 पूर्ण सिंधू हेलावे । सूरति जैसे ॥ १ ॥

किंजकुना इया परी । गुरुमूर्ति अंतारि ।
 भोगी आतां अवधारी । बाह्य सेवा ॥ २ ॥
 तरि जीवी ऐसे आवाके । हणें दास्य करी न नीके ।
 जयं गुरु कवतिके । माग हणति ॥ ३ ॥
 तैसिया साचा उपास्ती । गोसांवि प्रसन्न होती ।
 तेथ मी विनती । ऐसी करीन ॥ ४ ॥
 हणौनु तुमचा देवा । परिकार आववा ।
 तेतुलीं रूपें होआवा । मीं चि एकु ॥ ५ ॥
 आणि देव्हाराचि आपुली । उपकरणें जेतुलीं ।
 माझि रूपें तेतुलीं । होआवीं जी ॥ ६ ॥
 ऐसा मागेन वरु । तेथ हो हणति श्रीगुरु ।
 मग तो परिकार । मीं चि होइन ॥ ७ ॥
 उपकरणजात सकलैक । तें हिं होईन एकैक ।
 मग उपास्तिचें कवतिक । देखिजैल ॥ ८ ॥
 श्रीगुरु बहुतांची माए । परि एकळींती होउनि ठाए ।
 तैसें करुनु आण वाए । कृपे तिये ॥ ९ ॥
 तेया अनुरागा वेधु छावी । एकपत्नीवत घेववी ।
 क्षेत्रसन्यासु करवी । लोभा करवि ॥ १० ॥
 चतुर्दिक्षु वारा । न रहावे दिगों बाहिरा ।
 तैसा गुरुकृपे पांजरा । आपण चि होईन ॥ ११ ॥
 आपुलेया गुणांचीं लेणीं । करीन गुरुसेवे स्वामिणी ।
 हें असो होईम गवसणी । गुरुभगतीसि ॥ १२ ॥
 गुरुक्रेहाची शृष्टि । मी पृथ्वी होईन सलवटी ।
 ऐसिया मनोरथांचिया श्रृष्टी । रची अनंता ॥ १३ ॥
 हणें श्रीगुरुचें भजन । मी आपण होईन ।
 आणि दासु होउनु करीन । दास्य तेथिचें ॥ १४ ॥

रिगतां निगतां दातारें । उल्लाङ्गिति उंबरें ।
 ते मी होईन आणि द्वारें । द्वारपाल ॥ १५ ॥
 मी पाडवा होईन । तेदा मीं चि मेळवीन ।
 छत्री मी होईन । बारी मी चि ॥ १६ ॥
 मी तळु उपरु झणता । चवरधर हातुदेता ।
 स्वामी पुढां बोलता । होईन मी ॥ १७ ॥
 हळपु मी बोलतैन । उगालु मी चि घेईन ।
 उलिंग मी करीन । आंबोलिचें ॥ १८ ॥
 होईन गुरुचें आसन । अलंकार परिधान ।
 चंदनादि होईन । उपचार मीं ॥ १९ ॥
 मी चि होईन सुआरु । बोगरीन उपहारु ।
 आपणवें श्रीगुरु । बोवातिन ॥ ४२० ॥
 मग देऊ आरोगिति । तेधवा पातिका पंती ।
 मीं चि होईन पुढुती । देईन वीडा ॥ २१ ॥
 मग मी ताट काढीन । सेज मी झाडीन ।
 चरणसेवा करीन । मी चि देखें ॥ २२ ॥
 सिंहासन होईन आपण । थरि श्रीगुरु करिति आरोहण ।
 करीन खरेपण । उल्लेखें ॥ २३ ॥
 श्रीगुरुचें मन । जेया देखें अवधान ।
 तो मी पुढां होईन । चमत्कार ॥ २४ ॥
 तेदा श्रवणाचा आंगणी । होईन शब्दाच्या क्षोणी ।
 स्पर्श होईन घसणी । आंगिघिये ॥ २५ ॥
 श्रीगुरुचे डोले । अवलोकन खंहाले ।
 पाहांती तियें सकलें । रूपें होईन ॥ २६ ॥
 तिये रसने जो रज्जु रुचेल । तो आपण चि होईजेल ।
 गंधरूपें वीजेल । ग्रणसेवा ॥ २७ ॥

एवं बाह्यमनोगत । गुरुसेवा समस्त ।
 बेंटाळनु वस्तुजात । होउनियां ॥ २८ ॥
 जब देह असैल । तब ऐसी सेवा कीजैल ।
 मग देहांति नवल । बुद्धि असे ॥ २९ ॥
 इये शरीरिर्चा माती । मेलवीन तिये छिती ।
 जेथ श्रीचरण ठाति । श्रीगुरुचे ॥ ३० ॥
 माझा स्वामी कबतिके । स्पर्शेल जिये उदके ।
 तेथ लया नीके । नेईन आप ॥ ३१ ॥
 श्रीगुरु बोवाळिजति । कां भवनीं जिये उजळिजति ।
 तियां दीपाचेया दीप्ती । टेवीन तेज ॥ ३२ ॥
 खवरि हान बीजणा । तेथ लयो करीन प्राणा ।
 मग आंगाचा बीजणा । करीन तेथ ॥ ३३ ॥
 जिये जिये अवकाशी । श्रीगुरु असति परिवारेंसि ।
 आकाश लयाकाशी । नेईन तिये ॥ ३४ ॥
 परि जीतु मेळा न संडी । निमिषु वायां न घडी ।
 ऐसेन गणाविया कोडी । कल्पांचिया ॥ ३५ ॥
 एतुळे बेन्ही धिवंसा । जेयाचेया मानसा ।
 आणि करुनि हीं तैसा । अपारु चि ॥ ३६ ॥
 रासि दियो नेणे । थोडे बहू न झणे ।
 क्षणियांचेनि दासपणे । साजा होए ॥ ३७ ॥
 तो व्यापारु एणे नावे । गगना होउनु थोरावे ।
 एकला करी आघवे । एकी चि काळि ॥ ३८ ॥
 हृदयवृत्ती पुढी । आंग चि वे दवडा ।
 काज करी होडा । मानसेंसी ॥ ३९ ॥
 एकाधेया बेला । श्रीगुरुचेया खेला ।
 जेण करी सकला । जीविताचे ॥ ४० ॥

गुरुदास्ये कष्ट । जो गुरुप्रेमें सपौसु ।
 गुरुभाहे आवासु । आपण जो ॥ ४१ ॥
 जो गुरुकुलें सकुळीनु । जो गुरुबंधुसौजन्यें सौजन्य ।
 जो गुरुदास्ये सज्यसनु । निरंतर ॥ ४२ ॥
 गुरुसंप्रदायधर्म । ते जेया वर्णाश्रम ।
 गुरुचर्चा नित्यकर्म । जेयासि गा ॥ ४३ ॥
 गुरु क्षेत्र गुरु देवता । गुरु माथे गुरु पिता ।
 जो गुरु परीता । मार्गु नेणे ॥ ४४ ॥
 श्रीगुरुचें द्वार । तें जेया सर्वस्व सार ।
 गुरुतेवकां सहोदर ॥ प्रेमें भजे ॥ ४५ ॥
 जेयाचें यज्ञ । बाहे गुरुनामाचे यज्ञ ।
 गुरुवचना बांचूनि शास्त्र । हाति न शिबे ॥ ४६ ॥
 सीतले गुरुचरणी । भलेतें जें पाणी ।
 तेया तीर्थे पात्रे आणी । त्रैलोकिकी ॥ ४७ ॥
 श्रीगुरुचें उंसिटें । लाहे जें अवचटें ।
 तें तेणें कामें वीटें । समाधीसि ॥ ४८ ॥
 कैवल्यसुखा साठि । परमाणु वे किरीटी ।
 लपलति पाया पाठि । चाळतां जे ॥ ४९ ॥
 हें असो सांगों केती । नाहिं पार गुरुभक्ती ।
 तन्हीं गा क्रांतमती । कारण हें ॥ ४५० ॥
 जेयां इये भक्ती चाड । जेयां इये चि विस्वितें कौड ।
 जो सेवे बांचूनु गोड । न मनी काहिं ॥ ५१ ॥
 तो तत्वज्ञानासि ठाऊ । ज्ञाना तेणें चि आवो ।
 हें असो तो देऊ । ज्ञानमक्तु ॥ ५२ ॥
 हें जाण पां साधोकारें । तेथ ज्ञान उबडेनि द्वारें ।
 नांदतसे जगा पुरे । या रीती ॥ ५३ ॥

जिये गुरुसेवा विषी । माप्ता जीउ अभिलाखी ।
 क्षणीनि सोये चूकी । बोली केली ॥ ५४ ॥
 एन्हवि असतां हाति खुला । भजनअवधानीं आंभला ।
 आणि चर्ये लागि पांगुला । पासोनि मंदु ॥ ५५ ॥
 गुरुवर्णनि मूका । आळसी पोसिजे फूका ।
 पारि आधि नीका । सानुरागु ॥ ५६ ॥
 तेणें चि कारणें । हें स्थूल पोखणें ।
 पडिलें मज क्षणे । ज्ञानदेउ ॥ ५७ ॥
 तरि तो बोळु उपसाहावा । बोलगे अवसर देयावा ।
 आतां लग्नेन बरवा । प्रेयार्थु चि ॥ ५८ ॥
 तरि परियसां धीकृष्णु । जो भूतभारसहिष्णु ।
 तो बोलतसे वितृष्णु । पार्थु आइके ॥ ५९ ॥
 क्षणे क्षुब्धित्व गा ऐसे । जेया पार्थि दीसे ।
 आंग मन जैसे । कापुराचें ॥ ६० ॥
 कां रत्नाचें दलवाडें । तैसें सबाळा चोखडें ।
 आतु बाहिरि एंके पाडें । सूर्यु जैसा ॥ ६१ ॥
 बाहिरि कमें झालला । भितरि ज्ञानें उजळला ।
 इहि दोहि परि आला । शुचित्वासि ॥ ६२ ॥
 मातिया आणि जलें । बाक्ष एणें मेलें ।
 निर्मळां होइजे बलें । वेदांचेनि ॥ ६३ ॥
 भळे तेथ बुद्धि बली । पै रज आरिमा उजळी ।
 सौंदरि फेडी थिगळी । वस्त्रांचि गा ॥ ६४ ॥
 किंवाहुना इया परी । बाळा चोख अवधारी ।
 ज्ञानदीपु अंतरी । क्षणींमि शुद्ध ॥ ६५ ॥
 यन्हवि तन्ही पांडुसुता । आतु शुद्ध नव्हता ।
 बाळा कर्म तत्वता । विटंबु गा ॥ ६६ ॥

मृत्यु जैसा क्षिगारिला । गर्भमु तीर्थ न्हाणिला ।
 कङ्क दूधिया माखिला । गुळें जैसा ॥ ६७ ॥
 कोसि तोरण बांधलें । उपवासियें अन्नें माखिलें ।
 कुंकुसेंदुर केलें । कांतहीनें ॥ ६८ ॥
 फलस दिवांचे पोकल । जलो वरिचील झळाल ।
 काइ करिसी चित्रफल । आंतु सेण ॥ ६९ ॥
 तैसें कर्म वरिचिळी फडां । न सरें थोर मोला कूडा ।
 नव्हे मदिरेचा घडा । पवितृ गंगा ॥ ७० ॥
 क्षणीनि अंतरिं ज्ञान होआवें । मग बाह्य लाभैल स्वभावें ।
 वारि ज्ञान कर्में संभवें । ऐसें कै जोडे ॥ ७१ ॥
 या लागि बाह्यविभाग । कर्में धूतला चांगु ।
 ज्ञानें फेडिला वंगु । अंतरिचा ॥ ७२ ॥
 तेथ अंतरबाह्य गेलें । निर्मलत्व एक जालें ।
 किंबहुना निर्वाळलें । शुचित्व चि ॥ ७३ ॥
 क्षणौनि सद्भाव जीवगत । बाहिरि दीसताति फांकत ।
 स्फटिकगृहिचे डोलत । दीप जैसे ॥ ७४ ॥
 विकल्पु जेणें जेणें उपजे । नाधिली विकृति निफजे ।
 अन्यापवृत्तिचीं बीजें । अंकुर घेंति ॥ ७५ ॥
 तें आविके अथवा भेटे । परि मनीं काहिं नुमटे ।
 मेघरंगें न घटे । व्योम जैसे ॥ ७६ ॥
 यन्हर्वि इंद्रियांचेनि भेलें । विषयां वरि लोले ।
 परि विकाराचेनि बिटालें । सिंपिजे ना ॥ ७७ ॥
 भेटळिया नारी । चोखी अथवा माहारी ।
 तेथ नातळती परी । राहाटों जाणे ॥ ७८ ॥
 कां पति-पुत्रासें जालमी । एके चित्तें तत्त्वंगी ।
 तेथ पुत्रभावाचा आंगी । न लगे चि कामु ॥ ७९ ॥

तैसैं हृदय खोल । संकल्पविकल्पी सनौलख ।
 कृत्याकृत्य विशेष । फुडैं जेथा ॥ ४८० ॥
 पाणियें ही रान भीजे । आधार्ण हरछु न सिजे ।
 तैसी विकल्पजाती न सिंपिजे । मनोवृत्ती ॥ ८१ ॥
 तेथा नाबं शुचिपण । पार्थी ■ संपूर्ण ।
 हें देखसी तेथ जाण । ज्ञान असे ॥ ८२ ॥
 आणि स्थिरता साचे । घर रिगाली जेयाचें ।
 तो पुरुषु ज्ञानाचें । आयुष्य गा ॥ ८३ ॥
 देह तरि वरिचिळी कडे । आपुलेया पारि हींढे ।
 परि बैसिक न मोडे । मानसाची ॥ ८४ ॥
 वत्सा वरीनि धेनुचें । लोह राना न वचे ।
 न येति भोसुं सतियांचें । प्रेमभोग ॥ ८५ ॥
 कां लेमिया दूरि जाये । पारि जीउ ठेवां जि आहे ।
 तैसा देह चालितां नोहे । चळु चिस्ता ॥ ८६ ॥
 धावतेया अन्धा सबें । आकाश जैसैं न धवे ।
 भ्रमण—चक्री न भंवे । जैसा धुवु ॥ ८७ ॥
 पथिष्ठांचिया एरिझारा । सबें एणेंजार्जे धनुर्द्धरा ।
 नाहिं जेवि तरुनरा । पथीधियां ॥ ८८ ॥
 तैसा चळनघळनात्मकिं । असौनि इये पंचभौतिकिं ।
 भूतउर्मी एकी । चाळिजे ना ॥ ८९ ॥
 बाहुंढळिचेभि बळें । पृथ्वी जैसी ■ ठळे ।
 तैसा उपद्रवधुमालें । न लेटे जो ॥ ९० ॥
 दैन्यदुःखें न तपे । भयशोकें न कपे ।
 देहमृत्यू न वासिपे । पातलेयां ॥ ९१ ॥
 आर्तिआशपडिभरें । विविधव्याधिगजरें ।
 उजू असता पाठिमोरें । नव्हे चित्त ॥ ९२ ॥

निंदा निस्तेज दंडी । कामछोभ वरिपडी ।
 लोभ नव्हे वांकुडी । भानसाची ॥ ९१ ॥
 आकाश हें ओसरो । पृथिवी वर वीरो ।
 परि मेणे मोहरों । चित्तवृत्ती ॥ ९४ ॥
 हाथि हाळा फुलें । पासिवणें जेवि न घली ।
 तैसा नोहोटे दुर्भाग्यसेली । सेलिळा सांता ॥ ९५ ॥
 क्षीरार्णवाचां कळोळिं । नाहिं कंपु मंदराचालिं ।
 आकाश न जले जालिं । वणवेयाचां ॥ ९६ ॥
 तैसा आळा गेला उर्मि । नाहिं गजबज मनोधर्मि ।
 किंबहुना धीर क्षमिं । कल्पाति हिं ॥ ९७ ॥
 पै स्थैर्य ऐसी भाष । बोलिजे सविशेष ।
 ते हे दशा देख । देखणेयां ॥ ९८ ॥
 हें स्थैर्य निजगडें । जेथ आंगें जीवें जोडे ।
 तो ज्ञानाचें उघडें । मिथान जाण ॥ ९९ ॥
 आणि इसाळु जैसा घरा । कां दंविया हातिघरा ।
 न विसंबे भांडारा । बद्धकु गा ॥ ५०० ॥
 एकलींतेया बालका । वरिपडौनि असे अंबिका ।
 कां मधुविधि मधुमक्षिका । लोभिणि जैसी ॥ १ ॥
 अर्जुना तिया पारि । अंतष्करणा जतन करिं ।
 नेदि उभें ठाकीं द्वारी । इंद्रियाचां ॥ २ ॥
 झणे कामु हा आइकैल । हे आशसेयाधि देखील ।
 तरि जीवा कडे ठूकैल । झणुनि भेदु ॥ ३ ॥
 बाहिरि धिटे जैसी । दादुगा पति कलासी ।
 करी देहणी तैसी । प्रवृत्तीसि ॥ ४ ॥
 ससेचेनि वाणिपणें । देहा सकट आटणें ।
 संयमा वरि करणें । बुजुनु घाली ॥ ५ ॥

मयाची महाहारि । प्रायाहाराचे ठाण्यांतहि ।
 यमदम शरीरी । जागवी उभे ॥ ६ ॥
 आभारि नाभिकठि । बंधवयाची भरटी ।
 चंद्रसूर्यसंपुटी । सुये चित्त ॥ ७ ॥
 सनाधिचिये सेजेपासि । बांधोनि घाळी प्यार्नेसि ।
 समरसि करणासि । अंतरातें ॥ ८ ॥
 आमा अंतस्करणनिग्रहो जो । तो ॥ पै जाणिजो ।
 हा आधि तेथ उदोजो । ज्ञानाचा पै ॥ ९ ॥
 जेयाची आज्ञा आपण । सिरिं वाहे अंतस्करण ।
 मनुष्याकारें जाण । ज्ञान चि तो ॥ ५१० ॥

इंद्रियार्घ्येषु वैराग्यमनहंकार एव च ।

जम्भामृत्युजटाभ्याधिवुःकदोषानुदर्शनं ॥ ८ ॥

जाणि विषयविशि । वैराग्याची नीकी ।
 पुरवणी मानसिकि । जेयातें आधि ॥ ११ ॥
 वमिलेया अज्ञा । काळ न घोंटी रसना ।
 आंग न सुवे आळिंगना । प्रेताधिया ॥ १२ ॥
 विष खाणें नांगवे । जळतां घरिं न रिगवे ।
 व्याघ्रविधरा न खचवे । वस्ती जेनि ॥ १३ ॥
 धडाडिते कोहरसि । उडी न घळवे जैसी ।
 न करवे उसिसी । अजगराची ॥ १४ ॥
 अर्जुना तेणें पाडें । विषया वार्त्ता नाचडे ।
 मेंदी इद्रियांचेनि तोंडें । काहिं चि जाउ ॥ १५ ॥
 जेयाचां मनिं आलस्य । देहिं अतिकारिष्य ।
 यमदमोसिं समरस्य । जेयासि ॥ १६ ॥
 तपोवतांचा मेळवा । जेयाचां ठांहे पांढवा ।
 जुगांतु जेया गावा । आंतु एतां ॥ १७ ॥

बहु योगाभ्यासे दाब । राना कडे भाव ।
 न सहि जो नाब । साधाताचें ॥ १८ ॥
 नाराजाचि अंधुरणें । पूयपकि लेळणें ।
 तैसी लेखी भोगणें । इहिकिचें ॥ १९ ॥
 स्वर्गांतें मानसें । आइकीनि मानी ऐसें ।
 कुहिलें पिशित जैसें । श्वासाचें ॥ ५२० ॥
 हें तें विषयभैराग्य । जें आत्मलाभाचें भाग्य ।
 येणें ब्रह्मानंदा योग्य । होति जीव ॥ २१ ॥
 ऐसा उभयभोगुत्रासु । देखसी जेथ बडुचसु ।
 तेथ जाण राहिवंसु । ज्ञानाचा असे ॥ २२ ॥
 आम्हि सचाडचिथा परी । इष्टापूर्त करी ।
 परि केळेपण शरीरा । उरों नेदी ॥ २३ ॥
 वर्णाश्रमपोकें । कर्में नित्यनैमित्तिकें ।
 तेथों माक्षि काहि न ठके । आचरतां ॥ २४ ॥
 परि हें मियां केलें । कां हें माझेनि जालें ।
 ऐसें नाहि ठेविळें । वासने माक्षि ॥ २५ ॥
 जैसें अवशितेपणें । वायूशि विचरणें ।
 निराभिमानी उदैजणें । सूर्याचें ॥ २६ ॥
 कां मृति सदा वेळे । गंगा काजें विण चाले ।
 तैसें अवष्टंभहीन भलें । वर्तन जेयाचें ॥ २७ ॥
 वतुकाळि तारि फळति । परि फळों हें नेणति ।
 तेया वृक्षांभिया ऐसी वृत्ती । कर्मि सदा ॥ २८ ॥
 एवं मनि कर्में बोलिलें । जेथ अहंकरा उखी जाली ।
 एकावळिएची वाढिली । दोरी जैसी ॥ २९ ॥
 संबधें विण आकाशी । अशें असति आवैसि ।
 देहि कर्में तैसी । जेयासि मा ॥ ५३० ॥

मद्यपा भागिचें वख । कां लेपा हातिचें शाख ।
 नातरि बैला वारि शाख । बांधलें असे ॥ ३१ ॥
 तेणें पाहें देखीं । आहें हे से शि नाहि ।
 निरहंकारता पाहि । तेया नाव ॥ ३२ ॥
 हें संपूर्ण जेथ दीसे । तेथ गा ज्ञान असे ।
 इथे बिखि अनारिसे । बोलों न ये ॥ ३३ ॥
 आनि जन्म मृत्यु दुःखें । व्याधि वार्धक्य कळुचें ।
 में आंगा न यंतां देखे । दुरीनि जो ॥ ३४ ॥
 साधकु विनंसिया । कां उपसर्गे योगिया ।
 पावे उणेया पुरेया । बोधना जेवि ॥ ३५ ॥
 बैर जन्मांतरिचें । साया मनौनि न बचे ।
 तेवि अतीतां जन्मांचें । उणें वाहे ॥ ३६ ॥
 डोलां हरळ न धरे । घाई शाख न जरे ।
 तैसें काळिचें न विसरे । जन्मदुःख ॥ ३७ ॥
 झणे पूयगर्ते रिगळां । मूत्ररंध्रांनि निगळां ।
 कटारे मियां चाटिला । कुचस्वेदु ॥ ३८ ॥
 ऐसिया ऐसिया परी । जन्माचा कांट्याळा धरी ।
 आतां तें करी । जेणें नोहे ॥ ३९ ॥
 ह्यारि उमखावेया । जुंवाह ये डाय ।
 कां बैरा नापिकेया । पुत्र जचे ॥ ५४० ॥
 मारिलेयाचेंनि रागें । पाटिषा सूड मागे ।
 तेणें आखेपे लागे । जन्मा पाठि ॥ ४१ ॥
 परि जन्मांति जे लाज । न संदी तेयाचें मिज ।
 संभाविता निस्तेज । न साहे जैसें ॥ ४२ ॥
 आणि मृत्यु पुढां आहे । तो शि कल्पांति कां पाहे ।
 परि आजिचि होये । साबधुं जो ॥ ४३ ॥

मासि जघाळं झणतां । यडिये चि पांजुसुता ।
 पन्धणाक आइता । काशि जेवि ॥ ४४ ॥
 कां न पवतां रणाचा ठाऊ । सांभाळिये जैसा भावो ।
 बोडण सुयिजे जैसा घावो । न लगतां चि ॥ ४५ ॥
 पाहेचा पेणः बाटबंधां । तव आजि चि होइजे सावधां ।
 जीउ न निगतां ओखदा । धांविजे जेवि ॥ ४६ ॥
 बन्हावि पेंसें केवि वडे । जो जळतां घरि सांपडे ।
 तो न एवाडे । कुहां खणो ॥ ४७ ॥
 बोडिये पाधर गेळा । तैसेनि जो मुडाळा ।
 तो बोवे सकट मूकळा । कोण सांवि ॥ ४८ ॥
 झगुनु समर्थेति वैर । जेया पडे हाडकाइर ।
 तो जैसा आठे पाहार । परजुनु चि असे ॥ ४९ ॥
 नातरि केलवडी नोवरी । संन्यासी कां जेया परी ।
 तैसी न मरतां करी । मृत्युसूचना ॥ ५० ॥
 पै गा जो ह्या परी । जन्मे चि जन्म निवारी ।
 मरणें चि मृत्यु मारी । आपण उरे ॥ ५१ ॥
 तेयातें धारि ज्ञानाचें । सांकडें नाहि साचें ।
 जेया जन्ममृत्युचें । इदई शक्य ॥ ५२ ॥
 आणि तेया चि परी जरा । न टेंकतां शरीरा ।
 ताडण्याचिया भरा । मासि देखे ॥ ५३ ॥
 झणे आझिचां अवतारि । पुष्टि जे हे शरीरि ।
 ते पाहे होईल काचरी । भिजळी जैसी ॥ ५४ ॥
 निर्दिवांचे व्यवसाये । तैसे अकति हातपाए ।
 अमंत्रिया राज्याची परी होये । बलासिया ॥ ५५ ॥
 जुलाबेचा भोगा । लागि प्रेम दांगा ।
 तें कन्हेयाचा दुखगा । तेंसें होइछ ॥ ५६ ॥

बौद्धाणां सूरि । आसह आते नुरी ।
 तैसी दशा मार्ये अक्खण वरि । सब छेहे ॥ ५७ ॥
 पधदल्लेसि इसाले । मांडताति हे दोले ।
 ते होतील पडबले । पीकली तैसी ॥ ५८ ॥
 भवैणि पडले । बोमधती सिनसाले ।
 उर कुहिल्ले जले । आंसुवाचेनि ॥ ५९ ॥
 जैसे बाबुलेभे खोड । गिरवहूनि जाति सरड ।
 तैसे पिचडि तोंड । सराईल ॥ ५६० ॥
 रांधवण बोळि पुढे । पन्हिने बाहाति खाताडे ।
 तैसि होति नाकाडे । बिडिबिडितील ॥ ६१ ॥
 तांबोलें बौठ राडें । हांसतां दांत दाडें ।
 सनागर मिरडें । बोली जेणें ॥ ६२ ॥
 तेयाविया तोंडा । येर जलंकाचा लोंढा ।
 हरडी समलैल दाढा । दांतैसि जाण ॥ ६३ ॥
 कुलवाडि जैसी खेटली । कां वाकडिया ढोरें बैठलि ।
 तैसी नूठील काहिं केली । जीभ हें ॥ ६४ ॥
 कुसलें कोरडि । वारेनि जाति बरडी ।
 तैसी आपल्य तोडी । दाढियेसि ॥ ६५ ॥
 आशाडिबेनि जलें । जैसि मिरपाति मौलें ।
 तैसे खाडेहूनि छाले । पेटति पुर ॥ ६६ ॥
 नाचेसि अपवाडु । कानासि अनुवाडु ।
 पिडु गरवा मांकडु । होईल हा ॥ ६७ ॥
 लणाचें मुअवणें । आदोळे वारे गुणें ।
 तैसें येईल कांपणें । सर्वांगासि ॥ ६८ ॥
 पायां पडति मंगडी । हात होति मुक्कुडी ।
 करेपण नागडी । माचवीळ हे ॥ ६९ ॥

मलमूत्रद्वारे । होलनि ठाति खोंकरें ।
 नवसियें सुंति येरें । माझां निषनि ॥ ५७० ॥
 देखीनि धूंकल जगु । मरणाचा पडैल पांगु ।
 सोइरियां उभगु । होईल माझा ॥ ७१ ॥
 झिपा झणति विवंसी । बालें जाति मुसि ।
 किबहुना चिळसी । पात्र होइन ॥ ७२ ॥
 उभालिचा उजगरा । सेजियां साइलेयां घरा ।
 सिणवी सांतारा । बहुतांतें हा ॥ ७३ ॥
 ऐसी वृद्धाच्याची खोंचणी । आपणेया तरुणपणि ।
 देखों देखों भाणि । मग जो वीटे ॥ ७४ ॥
 झणे पाहे हें होइल । आतांचि भोगितां जाइल ।
 मग काइ उरैल । हितालागि ॥ ७५ ॥
 झणुनि नाइकणें पावे । तबं साइकौनि घाली आघवें ।
 पंगु नव्हतां जावें । नीकेया स्थाना ७६ ॥
 दीठि जव जाये । तबं पाहावें तेतुळें पाहे ।
 नूक्या आधि धाये । सुभाषिति ॥ ७७ ॥
 हात होतील खुलें । हें पुढैल मोटकें कळे ।
 तबं करुनि घाली सकळें । दयादिकें ॥ ७८ ॥
 मन होइल वेढें । ऐसिये दरी पुढें ।
 चितौनि ठेवी चोखडें । अदृष्ट जो ॥ ७९ ॥
 जैसैं चोर पाहे झोंबती । तबं आजी चि रुसिजे संपली ।
 झांकाझाकि कीजे वाति । न वचतांचि ॥ ५८० ॥
 तैसैं वृद्धार्थे धावें । मग जें वायां जावें ।
 तें आपणेयां आघवें । सोवतें करी ॥ ८१ ॥
 आतां मोडुनु वसविलि दुर्गे । कां वळित धरिलें बागें ।
 तेथ उफकेन जो रिगे । तो नागवळ ॥ ८२ ॥

तैसें वृद्धाप्य होये । आलेपणें वायां जाये ।
 जें तो शतद्वय आहे । नेणों कैचा ॥ ८१ ॥
 छाविलें कोळें झाडी । तेया न फळे चि जेचि बोंडि ।
 जाळा आगि सरि राखोंडी । जालील काइ ॥ ८२ ॥
 क्षणुनि वृद्धाप्याचेनि आटवें । वृद्धाप्यें जो न नमवें ।
 तेयाचां छई जाणवें । ज्ञान आहे ॥ ८५ ॥
 तैसेचि नाना रोग । पडिमांति पुढां आंग ।
 तब आरोग्यतेचे उपेग । करुनि घाली ॥ ८६ ॥
 सांपाचां तोंडि । जे पडिलें सकूडी ।
 ते लाउनियां सांखी । बुद्धिवंत ॥ ८७ ॥
 तैसा वियोगु जेणें दुःखें । विपत्ति शोकु पोखे ।
 तें स्नेह सांढीनि सुखें । उदासु जो होए ॥ ८८ ॥
 आणि जेणें जेणें कडें । दोष सुंतील तोंडें ।
 तिये कर्मरंध्रों गुडे । नियमाचे दाटी ॥ ८९ ॥
 ऐसीऐसीया आइती । जेयाची परि असती ।
 तो ज्ञानसंपत्ती । गोसांवि गा ॥ ५९० ॥

असत्किरणभिष्वंगःपुनर्दारगृहादिषु ।

नित्यं च समचित्सर्वभिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥

आतां आणिक ही एक । लक्षण अलौकिक ।
 साधेन आइक । धनंजया ॥ ९१ ॥
 तरि गृहपरिग्रहावरि । उदासु इया पारि ।
 उक्षिता जैसा निदारी । बैसविला असे ॥ ९२ ॥
 कां झाडांची साउली । वाटे जातां भिनली ।
 घरावरि तेलुली । आस्था जेया ॥ ९३ ॥
 साउली सरिस्ती चि असे । परि असो हें नेणजे जैसैं ।
 छियेचें तैसें । जगतें जेया ॥ ९४ ॥

आणि प्रजा जे जाळी । ते वसती चि नीर जाळी ।
 कां गोदवे जैसळी । रुंछालळि ॥ ९५ ॥
 जो संपती मानि असता । ऐसा गमे पांडुसुता ।
 जैसा कां वाटे जाता । साक्षी ठेविळा ॥ ९६ ॥
 किंबहुना पूसा । पांजरेया मानि जैसा ।
 वेदाज्ञेसि तैसा । भीउनु असे ॥ ९७ ॥
 यन्हर्वि दारा गृहपुत्री । नाहि जेयाची मैत्री ।
 तो जाण धात्री । ज्ञानाची गा ॥ ९८ ॥
 आणि माहासैधु जैसा । ग्रीष्मवर्षा सरिता ।
 इष्टानिष्टा तैसा । जेयाचा ठां ॥ ९९ ॥
 कां तीन्ही काळ होतां । त्रिधा न्हवे चि सविता ।
 तैसा सुखदुःखि चित्ता । भेदु नाहि ॥ १०० ॥
 जेथ नभाचेनि पाडे । समत्वा उणे न पडे ।
 तेथ गा ज्ञान जोडे । जातलेउ ॥ १ ॥

मयि खानन्ययोगेन भक्तिरभ्यभिचारिणी ।

चिचिकदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ॥ १० ॥

आणि मी वांचुनु काहि । गोमटे जेया नाहि ।
 ऐसा समो तिहि । निश्चयाचा केला ॥ २ ॥
 शरीर वाचा मानस । पिथाली हस्तनिश्चयाचे कोस ।
 एक मी वांचुनि वास । न पाहवेया ॥ ३ ॥
 किंबहुना निज । जेयाचे जालें मज ।
 जेणें आपणया आलां सेज । येकि केलि ॥ ४ ॥
 रिगतां बहुभापुडे । नाहि जीवि सांकडे ।
 तिगे कातेचेनि पाडे । एकसरे जो ॥ ५ ॥
 मित्रौमि मित्रा चि रासे । सर् हिं गंगापय जैसे ।
 मी होउनि माते तैसे । सर्वस्व दे ॥ ६ ॥

सूर्याचा होणां होइजे । सूर्यासनें जाइजे ।
 हें दिक्छेगण साजे । प्रभे जेवि ॥ ७ ॥
 पें प मियाधिरे भूमिके । पाणी चि तळये कवतिकें ।
 ते लहरी क्षणति लोकिकें । यन्हवि पाणी चि तें ॥ ८ ॥
 जां जमयु तियापरी । मां जालां हि भातें वरी ।
 तो ते मूर्ति धरी । ज्ञानाची येथ ॥ ९ ॥
 आभि तीर्थे तटे । तशेयनें ओळखटे ।
 आवडति कपाटे । वसों जिया ॥ १० ॥
 शैलकक्षाचीं कंदरे । जळाशय परिकरे ।
 अधिष्ठी जो आदरे । नगरा न ए ॥ ११ ॥
 नहू ऐकातावरि प्रीति । जेया जनपदाची खंती ।
 जाण मानुषी मूर्ति । ज्ञान चि तो ॥ १२ ॥
 आणिक ही पुढुती । चिन्ह गा सुमती ।
 ज्ञानाचिये निरुती । लागी सांघों ॥ १३ ॥

अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनं ।

एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोम्यथा ॥ १४ ॥

तरि परमात्मा ऐसें । जें एकि वस्तु असे ।
 तें जेया असे । ज्ञानातव ॥ १४ ॥
 तें एक वांचूनि आनें । जियें भयस्वर्गादि ज्ञानें ।
 तें अज्ञान ऐसें मनें । निश्चयो करी ॥ १५ ॥
 स्वर्गु जीणावा हें सोडी । भवविधि काम अडी ।
 दे अध्यात्मज्ञानि शुडी । सद्भावेंसि ॥ १६ ॥
 भंगलिये वाटे । सोपूनियां अव्हांटे ।
 निगिजे जेवि नीटे । राजपथें ॥ १७ ॥
 तेसें अज्ञानजात करी । पण आघवेंचि एकीकडे सारी ।
 भग मन बुद्धि मोहरी । अध्यात्मज्ञानि ॥ १८ ॥

झणे हें चि एक आवि । पर जाणणें ते भाति ।
 ऐसा निष्कर्षी मति । मेरु होये ॥ १९ ॥
 येच निश्चयो जेयाचा । द्वारि अध्यात्मज्ञानाचा ।
 ध्रुवो देवो गगनिचा । तैसा राहला ॥ २० ॥
 तेयाचा ठाई ज्ञान । या बोला झणसी व्यवधान ।
 जें ज्ञानि बैसलें मन । तेव्हां चि तो तें ॥ २१ ॥
 तरि बैसलेपणें जें होये । तें बैसता चि वेलि नोहे ।
 तन्हीं ज्ञाना तेवा आहे । सरिसा पाहु ॥ २२ ॥
 आणि तत्त्वज्ञान निर्मल । दिये जें एक फल ।
 ते ज्ञेय हि वरि सरल । दीटि जेयाची ॥ २३ ॥
 यन्हाचि बोधा आलेनि ज्ञानें । जरि ज्ञेय न दिते चि मनें ।
 तरि ज्ञानलासु ही न मने । जाला सांता ॥ २४ ॥
 आंघलेनि हार्ति दिवा । घेउनि काये करावा ।
 तैसा ज्ञाननिश्चयो आघवा । वायां जाए ॥ २५ ॥
 परि ज्ञानाचेनि प्रकाशें । परतचि दीटि जें बैसे ।
 ते स्फूर्ति मसे । अंध होउनि ॥ २६ ॥
 झणुनि ज्ञान जेतुलें दावी । तेतुली वस्तु अघवी ।
 देखे ऐसी होआवी । बुद्धि चोख ॥ २७ ॥
 या लागि ज्ञानें निर्दोषें । दाखिलें ज्ञेय देखें ।
 तैसेनि उन्मेखें । आथिला जो ॥ २८ ॥
 जेवढी ज्ञानाची उधि । तेव्हाची चि तेयाची बुद्धि ।
 तो ज्ञान हे शक्ति । करणें न लगे ॥ २९ ॥
 पै ज्ञानाचिये प्रभे सर्वे । जेयाची मति पावे ।
 हातभरणिदां सीवे । परतत्वातें ॥ ३० ॥
 तो चि ज्ञान हे बोलतां । विस्मो कोणु पाहु सुता ।
 कां सक्तिवातें सविता । झणावें असें ॥ ३१ ॥

तब ओतां झणितलें असो । न सर्वें देवाचा अतिसो ।
 मंथळकंठे आडसो । घालिसी कां ॥ ३२ ॥
 तूझा हा चि आझां थोर । बगतुखाचा उपकार ।
 जे ज्ञानविषो फार । उपदेशिला ॥ ३३ ॥
 रसु न व्हावा अतिमात्र । हा घेतासि केवि मंत्र ।
 तरि अवंतुनु शत्रु । करितासि गा ॥ ३४ ॥
 ठाई बैसति ये वेले । जे रससोये वेडनि पळे ।
 तियेचा येर बोडी मिले । कोणा अर्था ॥ ३५ ॥
 आघना चि धिबिं भादि । परि सांजवणी टेंको नेंदी ।
 ते खुरधोडी नमुची । पोसी कवण ॥ ३६ ॥
 तैसी ज्ञानें मति न फांके । येरें जल्पति नेणों केतुके ।
 परि तें असो नीके । केलें तुवां ॥ ३७ ॥
 जेया ज्ञानलेखादोसें । कीजति योगातिसायासें ।
 तें धणिचें आणि तूझेया ऐसें । केलें निरोपण ॥ ३८ ॥
 अमृताची सातवाकडी । लागो कां अनुघाडी ।
 सुखाचे दीस कोडी । गणिजतु कां ॥ ३९ ॥
 पूर्णचंद्रेंसि राति । युग एक असौनि पांति ।
 तरि काय पाहाताति । चकोर ते ॥ ४० ॥
 तैसें ज्ञानाचें बालणें । आणि येणें रसालपणें ।
 आतां पुरे कोण झणे । आकर्णितां ॥ ४१ ॥
 आणि समान्य पाहुणा ये । सुभगाची वाढती होये ।
 तें सर्वें न ये रससोए । ऐसें आथि ॥ ४२ ॥
 तैसा घडला प्रसंगु । झनि आझां लागु ।
 आणि तुज ही अनुरागु । आथि येथ ॥ ४३ ॥
 झणौनि यया वाखाणा । पाठि सेइली चौगुणा ।
 नां झणों न येसि देखणा । होसि ज्ञानी ॥ ४४ ॥

तरि आतां या वरि । प्रवेद्या माजु धरि ।
 पद साहसि करी । निरोपण ॥ ४५ ॥
 या संतवाक्या सरिसें । जी कणितळें निवृत्तिदासैं ।
 माझे ही जी ऐसैं । मनोगत ॥ ४६ ॥
 या वरि आतां तुझीं । आज्ञापिकां स्वामी ।
 सरि वायां चि वाग्मी । बाढों नेदी ॥ ४७ ॥
 एथ ये अवचारा । ज्ञानलक्षणे अटल ।
 अकृष्णे घनुहरा । निरोपिलि ॥ ४८ ॥
 मग झणे या नाथें । ज्ञान येथ जाणावें ।
 हे स्वमतें आववे । झानिये झणति ॥ ४९ ॥
 करतळा वरि बाटुला । डोलत देखिजे जेवि आवला ।
 तैसें ज्ञानें डोलां । आपलें दाखिजे तुज ॥ ५० ॥
 आतां जें महामती । अज्ञान ऐसी बदंती ।
 ते ही सांघों व्यक्ती । लक्षणी गा ॥ ५१ ॥
 यन्हाथें ज्ञान फुडें जालेयां । अज्ञान जाणवें धनजया ।
 जें ज्ञान नव्हे तें आपोसेया । अज्ञान चि ॥ ५२ ॥
 पाहे पां देऊ आवया चि भरे । मग रात्री चि बोवि उरे ।
 बांधूनु काहि तिसरें । नाहिं जेवि ॥ ५३ ॥
 तैसें ज्ञान जेथ नाहि । तें चि अज्ञान पाहि ।
 तरि सांघों काहि काहि । चिन्हें तियें ॥ ५४ ॥
 तरि संभावने जिये । जो मानाची वाट पाहे ।
 सत्कारें होये । तोडु जेया ॥ ५५ ॥
 गर्बें पर्वताचि सिखरें । तेसा मदत्वा वरीनि जुतरे ।
 तेयाचा ठांड पुरें । अज्ञान असे ॥ ५६ ॥
 आणि स्वधर्माची मागवेलि । नांवे वाचेचा पिंपळि ।
 उभिला जैसा वेष्टकि । जाणवैनि कुंथा ॥ ५७ ॥

घाली विचेचा पसारा । सुये सुकृताचा दांगोरा ।
 करी तेतुलें मोहरा । स्फोतीचेया ॥ ५८ ॥
 भांग वरि वची । जनांतें वंची ।
 तो जाण अज्ञानाची । खाणी येथ ॥ ५९ ॥
 आणि वन्हि वनि विचरे । तेथ जळति जैसि स्थावरें ।
 तैसें जेयाचेनि आचारे । जगा दुःख ॥ ६० ॥
 कवतिकें जें जल्पे । तें साबळाहुनु रूपे ।
 विषाहुनु संकर्षे । मारकु जो ॥ ६१ ॥
 तेयातें बहू अज्ञान । अज्ञानाचें चि निधान ।
 हिंसेसि आयतन । जेयाचें जीणें ॥ ६२ ॥
 आणि झुंके भासि कुंगे । रेचिली सवें चि उफगे ।
 तैसा संयोगवियोगें । चढे वोहटे ॥ ६३ ॥
 पडिली वारेयाचा बळसा । धूळि चढे आकाशा ।
 हरिषा बळचे तैसा । स्तुतिबेले ॥ ६४ ॥
 निदा मोटकी भाड्के । आणि कपाळ भरुनि ठाके ।
 थेंवें विरे वारेनि शोके । चिखळ जैसा ॥ ६५ ॥
 तैसा मानापमानि होये । जो कोण्ही उभी न साहे ।
 तेयाचा ठाई आहे । अज्ञान पुरें ॥ ६६ ॥
 आणि जेयाचा मनि गाठि । वरि मोकळी वाचा दीठि ।
 आंगें मीतलें जीवें पाठि । भलेतेया दे ॥ ६७ ॥
 व्याघाचें चारा बालणें । तैसें प्रांजळ जोगाबणें ।
 आंगाचें अंतष्करणें । वीरू करी ॥ ६८ ॥
 गार सेवाळें गुंडाळळी । कां निघोळी जैसी पीकळी ।
 तैसी जेयाची मळी । बाह्य क्रिया ॥ ६९ ॥
 अज्ञान तेयाचा ठाई । ठेविले असे पाहि ।
 या बोका आन भाडि । फल माळें ॥ ७० ॥

आणि गुरुकुलें जो लाजे । गुरुभक्ती उभजे ।
 विद्या घेउनु माजे । गुरुसी चि ॥ ७१ ॥
 तेयाचें नांव घेणें । तें वाचेसि शूद्राज होणें ।
 परि घडलें लक्षणें । बोलतां ह्यें ॥ ७२ ॥
 आतां गुरुभक्ताचें नांव घेऊं । तें चि वाचेसि प्रायश्चित्त देऊं ।
 गुरुसेवकु पाहों । सूर्य हा ॥ ७३ ॥
 एतलेनि लागु पापाचा । निस्तारेल हे वाचा ।
 जो गुरुलोपकाचा । पापि घडला ॥ ७४ ॥
 हा ठाऊं बरि । तेया नावांचें भय हरी ।
 मग झणे अवघारी । आणिकें चिन्हें ॥ ७५ ॥
 आंगें धर्मा टीला । जो मनें विकल्पें भरला ।
 अडविचा अवगलला । कुहा जैसा ॥ ७६ ॥
 तेया तोंडिं कांटियडें । आंतु नमुदि हाडें ।
 अशुचि तेणें पाडें । सबाह्यु जो ॥ ७७ ॥
 जैसें पोड पोसी सुणें । उघडें झांकलें न झणे ।
 तैसैं आपुलें परावें नेणे । द्रव्या लागि ॥ ७८ ॥
 वा मानकोलाचां ठाई । जैसा मिछणी ठाऊं नाहिं ।
 तैसा स्त्रीविषई काहिं । विचारीना ॥ ७९ ॥
 कर्माचा भेलू चूके । कां नित्यनैमित्तिक ठाके ।
 तें जेया न दूखे । जीवा माझि ॥ ८० ॥
 पापि जो निसुगु । पुण्य अति मिळागु ।
 जेयाचा भनिं बेगु । विकल्पाचा ॥ ८१ ॥
 तो जाण निसला । अज्ञानाचा पूतला ।
 जो बांधीनि असे होला । विन्यासातें ॥ ८२ ॥
 आणि स्वार्थें अहमाळें । जो धीरापासीनि चले ।
 जैसें तुणबीज बलें । मुगियेचेनि ॥ ८३ ॥

पावो सूदळेया सवें । थिल्लर जैसें कालवे ।
 तैसें भयाचेनि नावें । गजबजे जो ८४ ॥
 वायुचेनि अनुवायें । धूँ दिगंत वेन्हीं जाये ।
 दुःखवार्त्ता होये । तैसें जेया ॥ ८५ ॥
 मनोरथांचा धारसां । वाहवणें जेयाचेया मानसा ।
 पुरी पडला जैसा । दूधिया कां ॥ ८६ ॥
 वाडधणाचिया परी । जो आश्रयो केहीं न घरी ।
 क्षेत्री तीर्थी पुरी । धारों नेणे ॥ ८७ ॥
 मासळेया सरडा । पुङ्गुति बूढ पुडुती सेंडा ।
 हिंडणवारा कोरडा । तैसा जेया ॥ ८८ ॥
 जैसा रोविलेयां उणें । राजणु बेंसों नेणे ।
 तैसा पडे तरि राहाणें । यन्हविं हीडे ॥ ८९ ॥
 तेयाचां टांडं उड्ड । अज्ञान असे उघड ।
 जो चांचल्यें भावड । मर्कटाचें ॥ ९० ॥
 आणि पै धनुर्बरा । जेयाचेया अंतरा ।
 नाहिं वोढा बारा । संयमाचा ॥ ९१ ॥
 लेंडिये आला लोंढा । न मनी बालुबेचा वरडा ।
 तैसा निपेधाचेया तोंडा । भिये ना जो ॥ ९२ ॥
 प्रतातें आडमोडी । धर्माचे पाये उपडी ।
 नियमाची आश सोडी । जेयाची क्रिया ॥ ९३ ॥
 नाहिं पापाचा कांडाला । नेंदी पुण्यासि जीवाला ।
 लाजेचा पेंडवला । खणीनि घाली ॥ ९४ ॥
 कुलेंसि पाटिमोरा । बेदाक्षेसि दुन्हा ।
 कृत्याकृत्यव्यापारा । निवाडु नेणे ॥ ९५ ॥
 वसो जैसा मोकटु । बारा जैसा अफाटु ।
 फूटला जैसा पाटु । निरंजनी ॥ ९६ ॥

आधळें हातिहं मातळें । कां जोगरि जैसें पेटळें ।
 तैसें विषइं लागळें । चित्त जेयाचें ॥ ९७ ॥
 पै उचडा काय न पडे । मोफादु कोणां नांतुडे ।
 गावदारिचें आडें । नोटांढी कवण ॥ ९८ ॥
 जैसें सत्रीं अन्न जालें । कां सामान्या बीक जालें ।
 बाणसिये उभळें । कोण न रिगे ॥ ९९ ॥
 तैसें जेयाचें अंतःकरण । तेयाचां ठाईं संपूर्ण ।
 अज्ञानाची जाण । रिद्धि असे ॥ १०० ॥
 आणि विषयांची गोडी । जो जीत मेळा न संखी ।
 स्वर्गि हिं खावेया जोडि । येथौनि चि ॥ १ ॥
 जो अखंड भोगा जचे । जेया व्यसन कामक्रियेचें ।
 मुख देखौनि विरक्ताचें । सचेंल करी ॥ २ ॥
 विषो शीणौनि जाए । पारि न सिणे साबधु नोहे ।
 जेणें कुडिळा हातें चि खाये । कोढी जैसा ॥ ३ ॥
 खरी ठेकां नेंद्री उडे । लातौनि फोडी नाकाडें ।
 तन्ही जैसा न कडे । मावौसा खर ॥ ४ ॥
 तैसा जो विषयां लागि । घाली जळतिये आगी ।
 व्यसनार्थि आंगि । लेणिं मिरवी ॥ ५ ॥
 फुटीनि पडे तथं । मृगु पादवी हांथं ।
 पारि न ह्मणे माव । रोहिणीची ॥ ६ ॥
 तैसा जन्मौनि मृत्यु वेन्हीं । विषइं प्रासितां बड्ड इं परीं ।
 पारि त्रासु नेचे धरी । अधिक प्रेग ॥ ७ ॥
 पाहिळिये बालदशे । आई वा हें त्रि पिसें ।
 तें सरे मग स्त्रीमांसें । भुलौनि ठाके ॥ ८ ॥
 मग स्त्री भोगितां थारों । वृद्धाप्ये लागे नेऊं ।
 मग तो चि प्रेमभाऊ । बालकां वाणी ॥ ९ ॥

आधले बियाले जैसे । तैसि बालके परिबसे ।
 परि जिये तत्र न त्रासे । विषयांसि जो ॥ ७१० ॥
 जाण तेयाचा टांड । अज्ञानासि पार नाहि ।
 आतां आणिके हि । चिन्हें साधो ॥ ११ ॥
 तारे देह हे आत्मा । ऐसेया जो मनोधर्मा ।
 बलबौनिमां कर्मा । रंभ करी ॥ १२ ॥
 आणि उणें कां पुरें । जें जें काहि आचर ।
 तेयाचेनि आविष्कारें । कुंधों लागे ॥ १३ ॥
 डोह्ये ठेविलेनि भोजें । देवळविसें फुज ।
 तैसा विद्यावयमाजें । उताणा चाले ॥ १४ ॥
 झणे मीं चि येकु आधि । माझां चि वरि संपसि ।
 माझी आचरती रीती । कोण्हासि नाहि ॥ १५ ॥
 नाहि माझेनि पाडें वाडु । मीं चि सर्वजु एकु रूढ ।
 ऐसा शिवमुष्टिगंडु । वेडनु ठाके ॥ १६ ॥
 व्याधिलेया माणसा । न ये भोगु दाखडें जैसा ।
 नीकें न साहे तैसा । पुढिलाचें ॥ १७ ॥
 पें गुण तेतुळा खाण । खेहें किं जलतु जाए ।
 जेथ ठेविजे तेथ होण । मसी ऐसा ॥ १८ ॥
 जीवनें तिडिपिडि । बीजिला प्राण फेडी ।
 लागला तरि काडी । उरीं नेंदी ॥ १९ ॥
 अलुमालु प्रकाशु करा । तेतुलेनि उचारा धरी ।
 तेया दीपाधिया परी । सुविद्यु जो ॥ ७२० ॥
 बोखदाचेनि नात्रे अमृते । जैसा नवम्बर आशुभे ।
 कां विख चि होडनि परते । साया दूध ॥ २१ ॥
 तैसा सद्गुणि मत्सर । विपत्तिअहंकार ।
 तपें ज्ञानें अपार । ताठा ऋडे ॥ २२ ॥

अंगु राणिवे वेसला । कां अरें धारणु गीलिला ।
 तैसा गर्बे भ्रमला । देखसी जो ॥ २३ ॥
 जो लाठी ऐसा न लवे । पाथरु तैसा न दवे ।
 गुणियासि नांगवे । फोडसें जेवि ॥ २४ ॥
 किंचडुना तेया पासि । अज्ञान आहे बाढिसि ।
 हें निकरें गा तुजसि । बोलत असों ॥ २५ ॥
 आणि पै धनजया । जो देहगेहसामग्रिया ।
 नेदखे चि कालिचेया । जन्मातें गा ॥ २६ ॥
 कृतघ्ना उपेगु केला । चोरा बेव्हारु दीधला ।
 निसुगु अस्ताविला । विसरे जेवि ॥ २७ ॥
 बोढालिवां लाइलें । तैसें कान पूंस बोलें ।
 पुढुति बोढालें आलें । मुणें जेवि ॥ २८ ॥
 वेडुकु सापाचां तोंडि । जातसें सवडबुडी ।
 तो मशकाचिया जोडी । स्मरे चि ना ॥ २९ ॥
 तैसीं नवे द्वारे श्रवति । देहाची श्रुति जीति ।
 जेणें जाली तें चित्ती । सले ना जेया ॥ ३० ॥
 मातृकौदरकुहरि । सुनि त्रिष्टिचां दारि ।
 जठरि नव मास वेन्ही । उकटला जें ॥ ३१ ॥
 ते गर्भिची व्यथा । कां जे जाली उपजतां ।
 तें काहिं चि सर्वथा । नाठवी जौ ॥ ३२ ॥
 मलमूत्रपंक्ति । लोलतें बालकें अंकि ।
 देखीनि जो न थुंकी । त्रासु नेवे ॥ ३३ ॥
 कले चि ना जन्म गेलें । पाहे चि ना पुढुति आलें ।
 ऐसेसें वाटलें । नाहिं जेया ॥ ३४ ॥
 आणि पै तिया चि परी । जीविताची फरारी ।
 देखीनि जो न करी । भुगुचिंता ॥ ३५ ॥